

مرکز بررسی‌های استراتژیک
CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

گزارش کشوری سال ۲۰۱۸

شاخص تغییر بنیاد برتلسمان استیفتونگ (BTI) در مورد ایران

بنیاد برتلسمان استیفتونگ

عادی

کد گزارش: ۲۰۱-۹۸

۱۷ فروردین ۱۳۹۸

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عادی

کد گزارش: ۹۸-۲۰۱

عنوان گزارش: گزارش کشوری سال ۲۰۱۸ شاخص تغییر بنیاد برتلسمان استیفتونگ (BTI) در مورد ایران
BTI 2018 Country Report — Iran

ناشر: بنیاد برتلسمان استیفتونگ

ertelsmann Stiftung

تاریخ انتشار: ۲۰۱۸

گروه ترجمه: مجتبی خادمی و سمیرا غلامرضا

ناظران: ابوالفضل غیاثوند، ابوالقاسم اسکندری

مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری

۱۷ فروردین ۱۳۹۸

کلیه حقوق این اثر متعلق به مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری است.
هر گونه بازنشر این گزارش بدون اجازه کتبی مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری ممنوع است.

محتوا و مضمون گزارش مورد شایسته ناشر نیست. اما به سبب جامعیت تحلیل و ضرورت آگاهی مدیران و مراکز فکری نظام این گزارش منتشر شده است. ضمن آنکه گزارش در سال ۲۰۱۷ منتشر شده و بنابراین تحلیل‌ها مربوط به مقطع خاصی (قبل از انتخابات ۱۳۹۶) می‌باشد.

فهرست مطالب

۱.....	ضرورت ترجمه گزارش‌های راهبردی
۳.....	خلاصه مدیریتی
۴.....	تاریخچه و مشخصات تغییر
۶.....	وضعیت تغییر
۶.....	بخش اول - تغییر سیاسی
۶.....	۱- حاکمیت
۸.....	۲- مشارکت سیاسی
۱۱.....	۳- حاکمیت قانون
۱۴.....	۴- ثبات نهادهای دموکراتیک
۱۵.....	۵- یکپارچگی سیاسی و اجتماعی
۱۷.....	بخش دوم - تغییر اقتصادی
۱۷.....	۶- سطح پیشرفت اجتماعی - اقتصادی
۱۹.....	۷- تشکیلات بازار و رقابت
۲۲.....	۸- ثبات پول رایج و قیمت‌ها
۲۳.....	۹- مالکیت خصوصی
۲۴.....	۱۰- نظام رفاهی
۲۶.....	۱۱- عملکرد اقتصادی
۲۷.....	۱۲- پایداری
۲۹.....	حکومت
۲۹.....	بخش اول - سطح دشواری
۳۱.....	بخش دوم - عملکرد حکومتی
۳۱.....	۱۳- توانایی اداره کشور
۳۲.....	۱۴- کارایی منابع
۳۴.....	۱۵- ایجاد اجماع
۳۷.....	۱۶- همکاری بین‌المللی
۳۹.....	چشم‌انداز راهبردی

ضرورت ترجمه گزارش‌های راهبردی

نوشتارها به افکار جهت و افکار به جهان شکل می‌دهند. جهان امروز نیز دربرگیرنده هزاران اندیشکده، مؤسسه مطالعات راهبردی و اتاق‌های فکری است که کارشناسان و تحلیل‌گران راهبردی را در خود گرد آورده‌اند و با انتشار گزارش‌های راهبردی بر افکار سیاستمداران، بخش خصوصی، رسانه‌ها و جوامع تأثیر می‌گذارند. نزدیک به هفت هزار اندیشکده در جهان وجود دارد که مجموعه گسترده‌ای از دانش راهبردی درباره موضوعات مختلفی از محیط‌زیست تا اقتصاد، روابط بین‌الملل، و مسائل نظامی و امنیتی را منتشر می‌کنند. این مؤسسات هم‌چنین می‌کوشند تا برآوردهای خود از آینده را نیز ارائه کنند و آینده‌پژوهی یکی از مهم‌ترین اقدامات آن‌هاست.

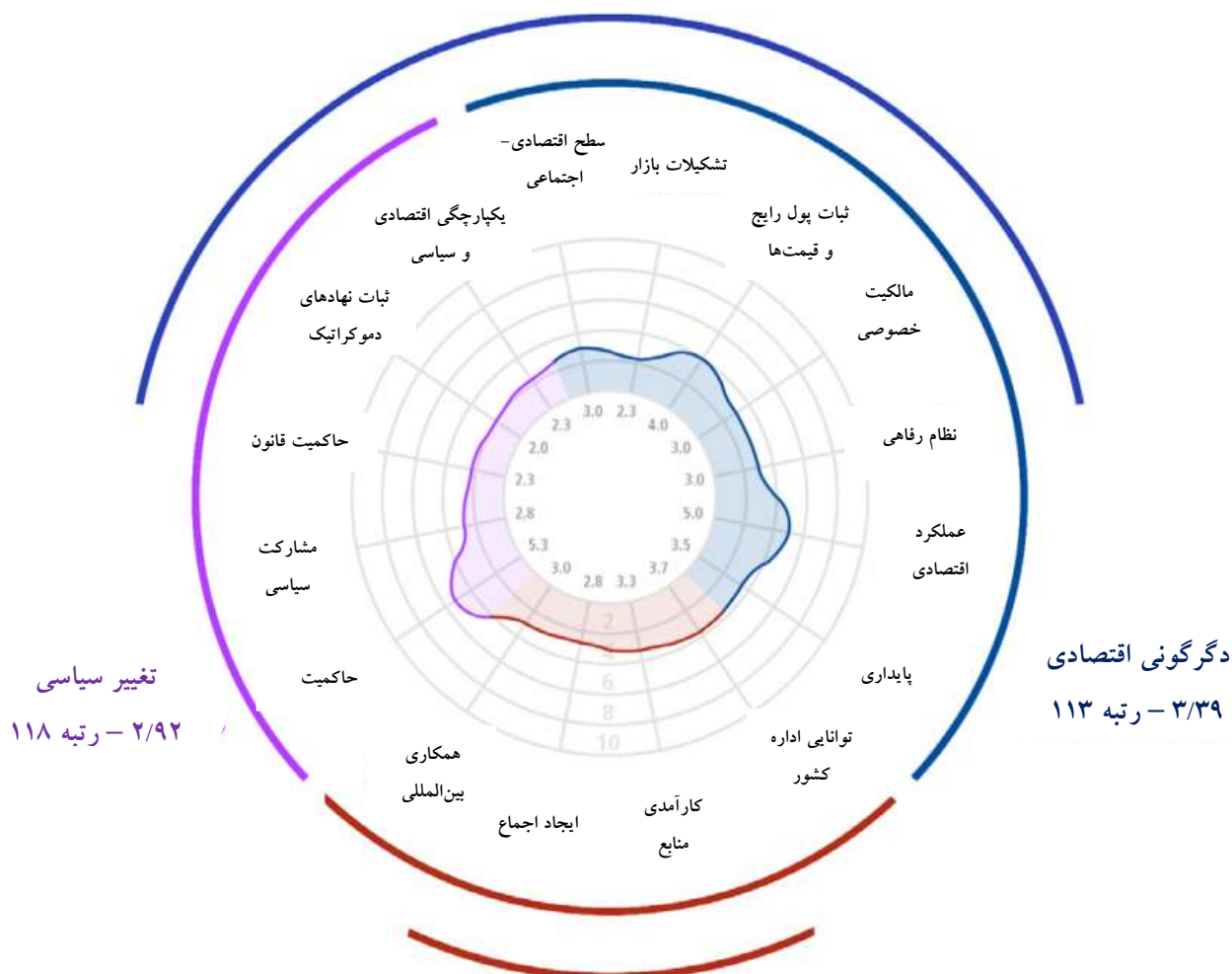
آگاهی یافتن از موضوعات مدنظر اندیشکده‌ها و مؤسسات مطالعات راهبردی در جهان یکی از ضرورت‌های تفکر راهبردی در ایران است. تحلیل‌گران و استراتژیست‌های ایرانی برای ارائه تحلیل‌هایی که متضمن تأمین منافع ملی باشد به شناخت گزارش‌های اندیشکده‌های خارجی نیازمند هستند. این‌گونه گزارش‌ها هم‌چنین به لحاظ روش‌شناختی نیز گاه حائز اهمیت هستند. پوشیده نیست که هنوز روش‌شناسی پژوهش‌های راهبردی و حتی گاه شیوه نگارش گزارش‌های راهبردی مؤثر نیز در میان بسیاری از اندیشکده‌های ایرانی کاستی‌هایی دارد.

مرکز بررسی‌های استراتژیک با هدف توجه دادن کارشناسان و تحلیل‌گران کشور، و هم‌چنین جهت اطلاع‌یابی مدیرانی که در معرض مسائل و تصمیم‌گیری‌های راهبردی هستند، نسبت به ترجمه و بنا به مورد انتشار محدود یا عمومی مجموعه‌ای از متون راهبردی اقدام می‌کند. مرکز بررسی‌های استراتژیک اگرچه پیشگفتارهای کوتاهی را به ابتدای این گزارش‌ها می‌افزاید و تلاش دارد تا قرائت تحلیل‌گران این مرکز از هر گزارش را ارائه نماید، اما مندرجات این گزارش‌ها الزاماً بیانگر دیدگاه‌های مرکز بررسی‌های استراتژیک نیستند. امید است این اقدام به تعمیق تفکر راهبردی کمک نماید. مرکز بررسی‌های استراتژیک از هرگونه نقد و نظر و هم‌چنین دریافت نظرات مخاطبان این مجموعه درباره مندرجات گزارش‌ها استقبال می‌کند. کارشناسان و تحلیل‌گران هم‌چنین می‌توانند متون راهبردی را که ترجمه و ارائه آن‌ها به جامعه کارشناسان و تحلیل‌گران راهبردی کشور مناسب است به این مرکز پیشنهاد کنند.

حسام‌الدین آشنا

رئیس مرکز بررسی‌های استراتژیک

شاخص وضعیت ایران (از ۱ تا ۱۰)، رتبه ۱۱۸ (از ۱۲۹)

شاخص حکمرانی

(از ۱ تا ۱۰)، رتبه ۱۱۸ (از ۱۲۹)

این گزارش بخشی از شاخص تغییر مؤسسه برتلسمان استیفتونگ^۱ مربوط به سال ۲۰۱۸ است و بازه زمانی ۱ فوریه ۲۰۱۵ تا ۳۱ ژانویه ۲۰۱۷ را شامل می‌شود. مؤسسه بی‌تی‌آی تغییر در جهت دموکراسی و اقتصاد بازاری و نیز کیفیت مدیریت سیاسی را در ۱۲۹ کشور ارزیابی می‌کند. اطلاعات بیشتر در خصوص مؤسسه بی‌تی‌آی در [این آدرس](#) موجود است.

شاخص‌های کلیدی ایران

جمعیت (میلیون)	۸۰/۳	شاخص توسعه انسانی	۰/۷۷۴	سرانه تولید ناخالص داخلی (دلار)	-
رشد جمعیت (درصد)	۱/۱	رتبه شاخص توسعه انسانی از ۱۸۸	۶۹	شاخص جینی	۳۸/۸
امید به زندگی (سال)	۷۵/۷	شاخص آموزش سازمان ملل	۰/۷۳۸	فقر (درصد)	۲/۵
جمعیت شهری	۷۳/۹	نابرابری جنسیتی	۰/۵۰۹	سرانه مساحت	۱/۴

منابع (تا اکتبر ۲۰۱۷): بانک جهانی، شاخص‌های توسعه جهان در سال ۲۰۱۷ - برنامه توسعه سازمان ملل، گزارش توسعه انسانی سال ۲۰۱۸

خلاصه مدیریتی

بی‌تردید برنامه جامع اقدام مشترک^۲ (برجام) مهم‌ترین پیشرفت کلیدی را در دوره از فوریه ۲۰۱۵ تا ژانویه ۲۰۱۷ رقم زد. این توافق‌نامه که در وین و در تاریخ ۱۴ ژوئیه ۲۰۱۵ بین ایران و کشورهای ۵+۱ (پنج عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل یعنی چین، فرانسه، روسیه، بریتانیا، و ایالات متحده به علاوه آلمان) حاصل شد، یک قرارداد تاریخی است که اطمینان حاصل می‌کند برنامه هسته‌ای ایران صلح‌آمیز باقی مانده و روابط این کشور را به ویژه با ایالات متحده و اتحادیه اروپا بهبود می‌بخشد. ایران امیدوار بود که این توافق‌نامه منجر به بازبازی اقتصادی سریع شود، چیزی که این کشور در شرایط بحرانی نیاز اضطراری به آن داشت. برداشته شدن تحریم‌ها و دسترسی دوباره به بازارهای بین‌المللی بسیار نویدبخش بود. در سال ۲۰۱۶، ایران قریب به ۲/۵ میلیون بشکه نفت فروخت و به سرمایه بین‌المللی که بیشتر مسدود شده بود، دسترسی پیدا کرد. در واقع شاخص‌های اقتصادی بخصوصی بهبود یافتند، تورم کاهش یافت و نرخ‌های رشد افزایش یافت. با این وجود اقتصاددانان درباره فروپاشی قریب‌الوقوع این وضعیت هشدار می‌دهند. دولت‌های ایران، چه اصولگرای محافظه‌کار و چه اصلاح‌طلب، این سابقه را دارند که یک وضعیت اجتماعی-اقتصادی فلاکت‌بار را خوشایند جلوه دهند. افت شدید قیمت نفت و رکود مداوم در برخی بخش‌های اقتصادی مشخص نمود که مشکلات ایران دلایل عمیق‌تری دارند که با توافق هسته‌ای مرتفع نخواهند شد.

دومین رویداد کلیدی انتخابات مجلس و مجلس خبرگان در ۲۶ فوریه ۲۰۱۶ بود که در آن اصلاح‌طلبان به پیروزی چشمگیری دست یافتند.

برجام خطر جنگ را از سر ایران برداشت، اما همچنین به مداخلات و اقدامات جنگ‌افروزانه این کشور در منطقه کمک کرد؛ زیرا دولت اوپاما با مداخله گسترده ایران مدارا کرده است. ایران با تأمین بودجه، تجهیزات جنگی و نیروی نظامی به طور کامل در جنگ سوریه دخیل است. ایران و حزب‌الله همراه با حمایت نظامی روسیه، بشار اسد را در قدرت نگه داشتند.

تنش‌های بین عربستان سعودی و ایران، به ویژه با جنگ‌های نیابتی در یمن و سوریه، افزایش یافته است. تظاهرکنندگان در ایران، سفارتخانه عربستان را بعد از اعدام شیخ نمر روحانی شیعه سعودی در ژانویه ۲۰۱۶ به آتش کشیدند. پس از این رویداد، عربستان سعودی روابط سیاسی خود با ایران را قطع کرد.

تاریخچه و مشخصات تغییر

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که بعد از انقلاب اسلامی سال ۱۹۷۹ تصویب شد، از طریق آمیختن عناصر جمهوری‌گرایانه-دموکراتیک با یک نظام حقوقی اسلامی، دو اصل متضاد را با هم ترکیب می‌کند که آن را بسیار پیچیده می‌سازد. طبق اصل ولایت فقیه، یک رهبر بلندپایه کشور را اداره و بر آن حکومت می‌کند و بدین ترتیب اصول جمهوری‌گرایانه-دموکراتیک این نظام را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. یک تشکل موسوم به مجلس خبرگان که اعضای آن مستقیماً توسط مردم انتخاب می‌شوند، این رهبر عالی‌رتبه را انتخاب کرده و می‌تواند وی را عزل کند. با این وجود، نامزدها باید توسط شورای نگهبان تأیید شوند؛ شورایی که شش نفر از اعضای روحانی آن مستقیماً توسط رهبر منصوب می‌شوند و شش عضو دیگر حقوق‌دانانی غیرروحانی هستند که توسط مجلس (با معرفی رئیس قوه قضائیه که خودش مستقیماً از سوی رهبر منصوب می‌شود) تأیید می‌گردند.

شورای نگهبان همچنین بر مطابقت قوانین تصویب‌شده توسط مجلس با قانون اسلامی (شرع) نظارت کرده و تعیین می‌کند که کدام نامزدها می‌توانند برای مجلس یا ریاست جمهوری رقابت کنند. رهبر باید هرگونه بازنگری در مورد قانون اساسی را تأیید نماید. لذا تغییر در قانون اساسی بدون اجازه وی امکان‌پذیر نیست. بدین ترتیب قدرت در دستان رهبر و شورای نگهبان متمرکز می‌شود که هیچ یک به صورت دموکراتیک انتخاب نمی‌شوند.

جمهوری اسلامی با انگیزه اصلی حمایت از فقرا، اقتصاد را طبق ایدئولوژی خود تجدید سازمان کرد؛ از جمله با متمرکزسازی و ملی‌سازی بانک‌ها و صنایعی که قبلاً خصوصی بودند، و تأسیس «نهادهای خیریه» جهت مدیریت نیازهای سرمایه‌گذاری و توزیع سرمایه جامعه مدنی. این نظام مستعد فساد از آب درآمد.

علیرغم تحریم‌های اقتصادی اعمال‌شده در اوایل دهه ۱۹۸۰ پس از بحران گروگان‌گیری کارکنان سفارتخانه آمریکا در تهران، اقتصاد ایران طی دوره عمل‌گرایی تحت ریاست جمهوری اکبر هاشمی رفسنجانی (۱۹۹۷-۱۹۸۹) و دوره اصلاحات تحت ریاست جمهوری محمد خاتمی (۱۹۹۷-۲۰۰۵) با یک نرخ ثابت رشد کرد. این رشد عمدتاً به خاطر درآمد قابل توجه ایران از صادرات نفت و گاز بود. این کشور از نظر ذخایر گاز طبیعی بعد از روسیه دوم است. درآمدهای حاصل از نفت و گاز ۶۰ درصد از کل بودجه ایران و ۸۵ درصد از درآمد کل صادرات این کشور را تشکیل می‌دهند. با وجود این درآمدهای نفتی که از لحاظ تاریخی بی‌سابقه بود، ایران تحت ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد (۲۰۰۵-۲۰۱۳) تا اوایل ۲۰۱۳ دچار یک پس‌رفت اقتصادی شدید شد که عمدتاً به علت بی‌کفایتی و اختلافات در میان رهبران این کشور بود؛ که از اصول منطق و سکولار فاصله گرفته و بیشتر ایدئولوژیک و مذهبی شدند. ایرانیان مستأصل پس از انتخابات ریاست جمهوری دستکاری‌شده در سال ۲۰۰۹ در تظاهرات انبوهی (موسوم به جنبش سبز) دست به اعتراض زدند که پس از سرکوب گسترده پلیس و بازداشت‌های اختیاری متوقف شد.

تعصبات ایدئولوژیک و مذهبی، اصول بنیادین سیاست و اقتصاد در ایران هستند که اغلب مانع اجرای برنامه‌ها، طرح‌ها و کارشناسی‌های راهبردی حرفه‌ای می‌شوند. رهبری آیت‌الله خامنه‌ای و کل بنیان ایدئولوژیک و مذهبی جمهوری اسلامی موانع اصلی در این زمینه به شمار می‌روند.

سیاست خارجی ستیزه‌جویانه ایران در دوره ریاست محمود احمدی‌نژاد، به ویژه تشدید برنامه هسته‌ای آن که شامل غنی‌سازی اورانیوم با خلوص ۲۰ درصد می‌شد، موجب وضع تحریم‌های بی‌سابقه شد. میزان بالای درآمدهای نفتی (که حکومت

را قادر ساخت مردم را آرام کرده و با واردات وسیع محصولات جهت برآورده‌سازی نیازهای اساسی از شورش‌ها جلوگیری کند) مانع فروپاشی رژیم شد. با این وجود، این سیاست وارداتی صنایع داخلی را تضعیف نمود و در صورت ادامه منجر به ورشکستگی دولت می‌شد.

شاخص بی‌تی‌ای ترکیبی از تحلیل متنی و برآوردهای عددی است. امتیاز مربوط به هر موضوع در ذیل عنوان مربوطه آن ارائه شده است. شاخص‌ها از ۱ (بدترین) تا ۱۰ (بهترین) هستند.

وضعیت تغییر

بخش اول - تغییر سیاسی

۱- حاکمیت

دولت بر همه نیروهای امنیتی و کل قلمرو کشور به جز برخی مناطق مرزی کنترل کامل دارد. نیروهای پلیس ملی ایران مسئول امنیت داخلی کشور هستند و در صورت وقوع اعتراض یا شورش، توسط سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروهای شبه‌نظامی بسیج، پشتیبانی می‌شوند. با این حال در واکنش به چالش‌های فزاینده داخلی، رژیم مسئولیت بیشتری را در خصوص امنیت داخلی به سپاه پاسداران محول کرده است. از سال ۲۰۱۶، حزب کردستان ایران شروع به مبارزه مسلحانه علیه سپاه کرده است. این مبارزه قربانیانی، اعم از زخمی و کشته، را در هر دو طرف به دنبال داشته است. بسیاری از ایرانی‌ها نگران هستند که این مبارزه مسلحانه تمامیت ارضی ایران را تهدید کند.

مجلس در ژانویه ۲۰۱۷ تصمیم گرفت مخارج دفاعی را از ۲ درصد به ۵ درصد بودجه کل کشور افزایش دهد. این بودجه برنامه توسعه موسسه سپاه پاسداران را در بر می‌گیرد که طی سال‌های اخیر علیرغم انتقادات بین‌المللی شاهد گسترش چشمگیری بوده است.

تهدید حمله قریب‌الوقوع داعش برای ایران از سوی رژیم بزرگنمایی شده است. هرگاه جسد یک رزمنده از سوریه به ایران آورده شده است، رژیم این اطلاعات را پخش کرده که داعش به مرزهای ایران نزدیک است یا هسته‌های تروریستی مرتبط با داعش منهدم شده‌اند. در واقع، ایران تقریباً تنها کشور در منطقه است که داعش در آن دست به حملات تروریستی زده است. اگرچه حکومت اسلامی محافظه‌کار از زمان انقلاب سعی کرده ایدئولوژی اسلامی خود را از طریق قوانین شرع اعمال نماید، اما ایران تحت تأثیر سه فرهنگ قرار دارد: آیین زرتشت، اسلام و فرهنگ غرب.

هویت کشوری: ۷

انحصار در استفاده از قدرت: ۷

اکثر ایرانیان دولت ملی را به عنوان یک حکومت مشروع پذیرفته و با تعاریف جامع شهروندی موافق هستند. اکثر ایرانی‌ها خصوصیت رژیم علیه (یا زیر سؤال بردن) تمدن کهن ایران را درک نمی‌کنند. در سالروز تولد پادشاه باستانی کوروش کبیر در اکتبر ۲۰۱۶، هزاران ایرانی حول مقبره او در پاسارگاد گرد هم آمدند و این رویداد را به اعتراض علیه سیاست‌های روحانیون رژیم تبدیل کردند.

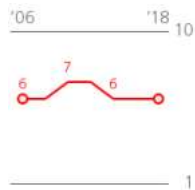
کردها و سایر گروه‌های قومیتی در جنوب شرق تا حدودی از این وفاق مستثنا هستند، و دهه‌هاست برای به رسمیت شناخته شدن به عنوان اقلیت‌های خودمختار مبارزه می‌کنند. تظاهرات سیاسی در ورزشگاه‌های فوتبال ایران نمونه‌ای از افزایش

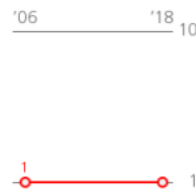
تنش‌های قومیتی هستند. برای مثال در شهر تبریز، مرکز استان آذربایجان شرقی، هواداران تیم تراکتورسازی تبریز (یک باشگاه فوتبال که در لیگ برتر ایران از نظر تعداد هواداران مقام سوم را داراست) به علت پوشیدن پیراهن‌های مربوط به کشورهای ترکیه و آذربایجان، جدایی طلب خوانده شدند. این یک موضوع داغ مورد بحث در رسانه‌های اجتماعی ایران به شمار می‌رود.

هرچند کابینه رئیس‌جمهور حسن روحانی مدعی شد عمل‌گرا و اصلاح‌طلب است، اما جمهوری اسلامی همچنان به اجرای تفسیر شیعی از اسلام (که با تعبیر سردمداران حکومت به ویژه شورای نگهبان تعیین می‌شود) ادامه داد. رهبر آیت‌الله سید علی خامنه‌ای سیاست خارجی و داخلی را کنترل می‌کند. در نتیجه، تفسیر نخبگان حاکم از مذهب شیعه مبنای سیاست و جامعه محسوب می‌شود. آیت‌الله خامنه‌ای نمایندگان قدرتمندی را در دانشگاه‌ها، در هر سه شاخه نیروهای نظامی، مدیریت امور اجرایی کشور و بسیاری از نهادهای دیگر در اختیار دارد که پیروی از قوانین مذهبی را تضمین می‌کنند. نهادهای مذهبی فراوانی که توسط دولت بودجه و کمک‌های مالی هنگفتی دریافت می‌کنند، به طور مداوم با دخالت در سیاست‌های اجتماعی و ایجاد پویش جهت اثرگذاری بر مردم، وارد عمل می‌شوند. برای نمونه، به مؤسسات آموزشی مذهبی افراطی مانند حوزه علمیه قم و روحانیون آن اختیارات بیشتری برای فعالیت مذهبی اعطا شده است. شهر قم که کانون بسیاری از روحانیون ارشد است (که اکثر آنها به آیت‌الله خامنه‌ای نزدیک هستند)، «پایتخت مذهبی» ایران و دومین مرکز قدرت سیاسی پس از تهران محسوب می‌شود. شماری از تصمیمات مهم کشور در مراکز شیعی و بانفوذ وابسته به روحانیون، مانند جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و مؤسسه آموزشی-پژوهشی امام خمینی، اتخاذ می‌شوند.

مدیریت اساسی: ۶

عدم مداخله تعصبات دینی: ۱

در سپتامبر ۲۰۱۶، جمهوری اسلامی یک راهپیمایی عظیم به سمت کربلا را تأمین مالی کرد؛ هزاران زائر از عراق، ایران، پاکستان و سایر کشورها راه اصلی بین نجف و کربلا را برای رسیدن به مقبره امام حسین پیاده طی کردند.

ایران دارای ۳۱ استان و شهر، بخش‌ها، شهرداری‌ها و روستاهای فراوان است، اما سازمان‌های دولتی آن بسیار متمرکز هستند. شوراهای محلی انتخابی مسئولیت اداره هر نهاد را بر عهده دارند؛ آنها همچنین شهردارها را انتخاب کرده و رده‌های بالای هر یک از سطوح اجرایی را مدیریت می‌کنند.

دولت در اکثر قسمت‌های کشور خدمات عمومی اساسی به شهروندان ارائه می‌کند، اما خدمات حکومتی و نهادهای اجرایی به علت کاغذبازی، خویشاوندسالاری یا پارتی‌بازی، فساد و دخالت سایر ادارات مسئول معمولاً ناکارآمد هستند. شاخص رقابت‌پذیری جهانی^۳ ۲۰۱۶-۲۰۱۷، «بوروکراسی دولتی ناکارآمد» را به عنوان سومین عامل مشکل‌ساز برای کسب‌وکار در ایران بر شمرده است.

ایران همچنان کشوری با یک نظام مالیاتی بسیار ضعیف محسوب می‌شود. شرکت‌های اقتصادی عظیم متعددی تحت مالکیت دولت یا نیمه مستقل، از جمله مؤسسات و نهادها (یا «بنیاد»هایی) که وابسته به رهبر هستند، از مالیات معاف می‌باشند. یکی از این بنیادها شرکت قدرتمند و ۱۳۰ هزار نفری موسوم به قرارگاه سازندگی خاتم‌الانبیاست که متعلق به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بوده و کل بخش ساخت‌وساز و توسعه را تحت سلطه خود دارد و همچنین در تصمیمات سیاسی دولت به طور گسترده دخالت می‌کند.

نیروهای پلیس نیز بسیار ناکارآمد هستند. پلیس که تحت تأثیر دیدگاه‌های مذهبی و میزان بالای فساد قرار دارد، در هماهنگی با شبه‌نظامیان بسیج و سپاه پاسداران علیه اعتراضات اجتماعی و سیاسی سریعاً وارد عمل می‌شود، اما هنگامی که نوبت به حفاظت از شهروندان در برابر فعالیت‌های مجرمانه می‌رسد، واکنش کمتری از خود نشان می‌دهد. نرخ‌های جرم و جنایت علیرغم اعمال مجازات‌های سنگین به عنوان یک عامل بازدارنده به طور بی‌وقفه (به ویژه در پایتخت) در حال افزایش هستند. مجرمان و به خصوص معتادان به مواد مخدر به طرز نگران‌کننده‌ای زندان‌های ایران را با ازدحام مواجه کرده‌اند.

۲- مشارکت سیاسی

انتخابات مجلس و مجلس خبرگان در ۲۶ فوریه ۲۰۱۶ انجام گرفت. رد صلاحیت گسترده نامزدهای اصلاح‌طلب این فرآیند را تحت الشعاع قرار داد. با این وجود، گمان می‌رود یک مجلس همسو با دولت روی کار بیاید. مجلس خبرگان به آیت‌الله خامنه‌ای (که بیماری او موجب نگرانی است) وفادار می‌ماند.

از مجموع ۱۶۶ نامزد تأیید صلاحیت شده، ۸۸ نفر به مجلس خبرگان راه یافتند. حزب اصلاح‌طلب، با این عقیده که در فرآیند تأیید صلاحیت به صورت ناعادلانه‌ای تنبیه شده است، با درخواست از رأی‌دهندگان جهت رأی دادن به رقبای کمتر افراطی، به دنبال تضعیف نامزدهای اسلام‌گرای نزدیک به آیت‌الله خامنه‌ای بود.

این استراتژی دست کم در تهران با موفقیت بالایی همراه بود. از ۱۶ نامزدی که در لیست اصلاح‌طلبان پایتخت قرار گرفتند، ۱۵ نفر به عنوان خبرگان مجلس انتخاب شدند؛ از جمله رهبر گروه اصلاح‌طلبان و رئیس‌جمهور سابق یعنی هاشمی رفسنجانی و رئیس‌جمهور فعلی حسن روحانی. شکست آیت‌الله محمد یزدی (که یک تندرو محسوب شده و رئیس مجلس خبرگان قبلی بود) و نیز آیت‌الله مصباح یزدی (که رهبر روحانی یک گروه افراط‌گرای مجلس تحت عنوان جبهه پایداری انقلاب اسلامی بود)، یک غافل‌گیری بزرگ به شمار می‌رفت. در حالی که برنامه‌های رسانه‌ها نقش ابزار تبلیغاتی را برای اصولگرایان ایفا می‌کردند، اصلاح‌طلبان متکی بر رسانه‌های اجتماعی بودند.

مجلس کنونی از ۱۲۰ اصلاح‌طلب، ۸۳ اسلام‌گرا [اصولگرا]، و ۸۱ نماینده مستقل به همراه ۵ نماینده از اقلیت‌های مذهبی تشکیل شده است. نماینده یک کرسی از حوزه اصفهان هنوز نامشخص است. اگرچه مسئولان شورای نگهبان بسیاری از نامزدهای اصلاح‌طلب را رد صلاحیت کردند، اما کمتر از یک‌سوم افراد گنجانده شده در لیست‌های اصلاح‌طلبان، اصلاح‌طلب واقعی هستند. همانطور که بهروز خسروزاده و مندی لوسن‌هوپ^۴ در نشریه «دیپلمات» ابراز کردند، دو-سوم از آنان نمایندگان مستقل و اصولگرای میانه‌رو بودند که اصطلاح‌طلبان آنها را در لیست‌های خود جای دادند.

انتخابات آزاد و عادلانه: ۴

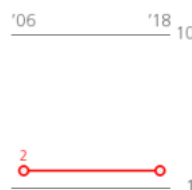
با توجه به رد صلاحیت گسترده نامزدهای اصلاح طلب، انتخابات مذکور را نمی توان آزاد و عادلانه برشمرد. آیت الله احمد جنتی رتبه شانزدهم را کسب کرد و آخرین نفری بود که به مجلس خبرگان راه یافت. با وجود اینکه مجلس خبرگان اکنون تحت سلطه به اصطلاح اصلاح طلبان بود، او رئیس این نهاد قانون اساسی شد. مثال مذکور نمایانگر شواهدی در زمینه ارزش مربوط به این انتخابات است.

مجلس تمهیدات متعددی را همسو با دولت اتخاذ کرد (برای مثال، یک وزیر وجود دارد که بعد از دو بار استیضاح توسط نمایندگان اصولگرا، رأی اعتماد گرفت)، اما «پیروزی» اصلاح طلبان در فوریه ۲۰۱۶ مدت ها پیش رنگ باخت. مجلس همچنان در برابر آیت الله خامنه ای قدرتی ندارد و نهاد و مؤسسات فراوانی تحت امر وی هستند که مجلس نمی تواند از آنها توضیح بخواهد. در ژوئن ۲۰۱۶، رسوایی پرداخت حقوق های نجومی از سوی کارکنان و کارمندان ارشد دولت ایران به رؤسای بانک ها برملا شد. این افشاگری مردم را خشمگین ساخت اما مجلس از انجام تحقیقات در این زمینه خودداری کرد.

در اوت ۲۰۱۶ رسوایی فساد شورای شهر و شهردار تهران محمداقربالقیاب نیز بدون تفحص مجلس مسکوت ماند. شواهد فاش می کنند که بیش از ۱،۱۰۰،۰۰۰ متر مربع از املاک تحت مالکیت دولت (از جمله آپارتمان و ویلا) به اعضای شورای شهر، مسئولان دولتی، و افراد گوناگون نزدیک به قالیباف، با قیمت های بسیار پایین و تخفیف فروخته شد.

از زمان روی کار آمدن روحانی، دو شاخه قدرت دیگر در قانون اساسی (قوای قضائیه و مقننه) سعی کردند او را تحت فشار قرار داده و مانع سیاست های اصلاحی وی شوند. با اینکه اصلاح طلبان از سال ۲۰۱۶ بر مجلس تسلط دارند، روحانی نمی تواند بدون حمایت رهبری، سیاست های خود را اجرایی کند. آیت الله خامنه ای از روحانی در مورد امور خارجی به ویژه در موضوع هسته ای حمایت کرد، اما او در داخل طرفدار یک رویکرد محافظه کارانه تر است. بسیاری از تحریم های غیر مرتبط با تحریم های هسته ای مانع پیشرفت ملموس اقتصاد ایران شد، اما خامنه ای با اینکه با کل مذاکرات هسته ای موافقت کامل داشت، بعد از تجربیات حاصله سیاست های هسته ای روحانی را مورد انتقاد قرار داد.

قدرت مؤثر جهت اداره کشور: ۲

یک کشمکش سخت و دوطرفه بین رئیس جمهور روحانی و صادق آملی لاریجانی (رئیس قوه قضائیه) در جریان است؛ به ویژه از زمانی که لاریجانی اخیراً متهم به یک رسوایی شد که در آن بیش از ۶۰ حساب بانکی متعلق به قوه قضائیه تحت اسم شخصی وی فعال بوده و پول آنها در حساب شخصی وی قرار دارد. لاریجانی نیز اتهاماتی را در زمینه ناهمخوانی های مالی در

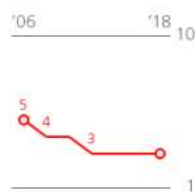
طول کمپین انتخاباتی روحانی در سال ۲۰۱۳ و نیز در خصوص عدم شفافیت تراکنش‌های مالی دفتر ریاست‌جمهوری مطرح نموده است.

در بخش‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی دولت را تحت فشار اقتصادی قرار می‌دهد. رئیس‌جمهور روحانی بارها از سپاه پاسداران خواسته که به دستور آیت‌الله خمینی (بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی ایران) مبنی بر دخالت نکردن در سیاست احترام بگذارد. در ژانویه ۲۰۱۷، روحانی به سپاه پاسداران هشدار داد که در انتخابات ریاست‌جمهوری پیش‌رو دخالت نکند، در حالی که آیت‌الله خامنه‌ای پیشتر در اکتبر ۲۰۱۶ هرگونه دخالت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در انتخابات را ممنوع کرده بود. نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی عنوان می‌کنند که آنها هرگز در انتخابات مداخله نکرده‌اند، اما به ندرت کسی حرف‌های آنها را باور می‌کرد. زندان‌های متعلق به خود سپاه پاسداران و بازداشت‌های اختیاری آنان بر کسی پوشیده نیست. روحانی نیز در خصوص تأثیر و نفوذ شدید سپاه پاسداران در سیاست خارجی، نارضایتی کامل دارد. سیاست ایران در خاورمیانه تا حد زیادی [و بیشتر] توسط فرمانده سپاه قدس سردار قاسم سلیمانی (که مسئول عملیات شاخه‌ای از سپاه در خارج از ایران است) هدایت می‌شود تا محمدجواد ظریف وزیر امور خارجه.

در تابستان ۲۰۱۶ محمد شریعتمداری (معاون رئیس‌جمهور برای امور اجرایی) اظهار کرد که دولت به دلیل موانع بسیار زیادی که وجود دارد، نمی‌تواند فعالیت کند.

حقوق گردهمایی و تجمع در بندهای ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی به همگان اعطا شده است، هرچند مطابقت با قوانین شرع نقش یک مانع را تقریباً در همه این بندها ایفا می‌کند. آخوندهای محافظه‌کاری که قانون را تفسیر می‌کنند تجمعات را اغلب غیراسلامی می‌دانند، لذا این قوانین هرگز عملاً و به طور کامل به کار گرفته نشده‌اند. تظاهرات و تجمعات عمومی برای اصول بنیادین اسلام زیان‌بخش در نظر گرفته می‌شوند.

حقوق تجمع / انجمن‌ها: ۳

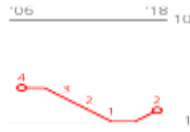

حکومت ایران از تجمعات اجتماعی و سیاسی هراس دارد و به جلوگیری از آنها می‌پردازد. دولت به اصطلاح «تدبیر و امید» روحانی در بهبود حق آزادی تجمعات در برابر نیروهای محافظه‌کار بین روحانیون، سپاه پاسداران و نیز در قوه قضائیه ناتوان بوده است. با این حال، اصلاح‌طلبان حداقل دو حزب جدید را با موفقیت تأسیس کردند: ندای ایرانیان و حزب اتحاد ملت ایران. به علاوه، استفاده فزاینده از رسانه‌های اجتماعی، ایرانیان را قادر می‌سازد محدودیت‌های مربوط به تجمعات را دور بزنند. یک مثال در این رابطه تجمع در مقبره کوروش بزرگ در اکتبر ۲۰۱۶ بود.

اخیراً بسیاری از کنسرت‌های موسیقی در سراسر کشور به فاصله بسیار اندکی پیش از اجرا، توسط آیت‌الله‌ها و نیز نماینده‌های محلی رهبر در حال لغو شدن هستند. آنها به طور کلی موسیقی را غیراسلامی می‌دانند. آیت‌الله سید احمد علم‌الهدی حتی به طور کامل کنسرت‌های موسیقی را در شهر خود یعنی مشهد ممنوع کرد.

آزادی بیان: ۲

با اینکه حق آزادی بیان در بند ۲۴ قانون اساسی مقرر شده است، اما مسئولان ایران همچنان اقدام به محدودسازی آزادی‌های بیان می‌کنند. ساختار نظام رسانه‌ای ایران (رسانه‌های چاپی و الکترونیکی) برای انتشار عقاید چندگانه طراحی نشده است، و فیسبوک، توئیتر، یوتیوب و سایر رسانه‌های اجتماعی هنوز ممنوع [و فیلتر] هستند. شاخص آزادی رسانه‌های جهان در سال ۲۰۱۶ که توسط گزارشگران بدون مرز^۵ ارائه شده است، از ۱۸۰ کشور رتبه ۱۶۹ را به ایران داد، که با این وجود نسبت به سال ۲۰۱۵ که ایران رتبه ۱۷۳ از ۱۸۰ کشور را بدست آورد، یک پیشرفت به حساب می‌آید. بنا به گزارش گزارشگران بدون مرز، ۲۴ روزنامه‌نگار و خبرنگار ایرانی طی سال ۲۰۱۶ در زندان به سر می‌بردند. تنها کشورهای ترکیه، سوریه، چین و مصر وضعیتی بدتر از ایران داشتند. در ژوئن ۲۰۱۶، فعالیت قانون که یک روزنامه اصلاح طلب بود به تعلیق درآمد. در آوریل ۲۰۱۶، دادگاه ایران چهار روزنامه‌نگار (آفرین چیت‌ساز، احسان مازندرانی، سامان صفرزایی و داوود اسدی) را به زندان انداخت؛ عیسی سحرخیز روزنامه‌نگار سرشناس ایرانی به مدت سه سال زندانی شد. در جریان دستیابی به توافق هسته‌ای، در همین اثناء، چهار روزنامه‌نگار ایرانی-آمریکایی از جمله جیسون رضائیان^۶ بعد از چندین سال تحمل زندان آزاد شده و در ژانویه ۲۰۱۶ اجازه یافتند ایران را ترک کنند.

علیرغم این محدودیت‌ها، صداها، نظرات و نوشته‌های انتقادی در سراسر جامعه پراکنده شده‌اند (که از دید حکومت، غیرقانونی محسوب می‌شود). تقریباً ۴۵ میلیون ایرانی به صورت فعال از پیام‌رسان تلگرام استفاده می‌کنند؛ یک برنامه پیام‌رسان روسی که از سال ۲۰۱۵ بسیار پرتعداد شده است.

سه رهبر جنبش سبز یعنی مهدی کروبی، میرحسین موسوی و همسرش زهرا رهنورد بدون اتهام یا محاکمه همچنان در حصر خانگی به سر می‌برند. در مارس ۲۰۱۶، مهدی کروبی یک نامه سرگشاده جالب توجه نوشت و از رئیس‌جمهور روحانی (و در واقع به صورت غیرمستقیم از آیت‌الله خامنه‌ای) خواست یک دادگاه علنی و عادلانه در اختیار او قرار دهد تا ثابت کند چه کسی مسئول مشکلات کشور است.

۳- حاکمیت قانون

تفکیک قوا که در قانون اساسی مقرر شده است، در عمل اجرا نمی‌شود. مجلس خبرگان عالی‌ترین نهاد قانون اساسی بوده و مسئول نصب و عزل رهبر انقلاب اسلامی است، منصبی که آیت‌الله خامنه‌ای از سال ۱۹۸۹ آن را در دست گرفته است. رهبر دارای قدرت مذهبی و غیرمذهبی بر نهادهای سیاسی و قضایی حکومت بوده و از همه‌ی قوای حکومت و قانون اساسی بالاتر است.

روابط شخصی بر قوانین تصریح‌شده در قانون اساسی برتری دارند. آیت‌الله صادق آملی لاریجانی رئیس قوه قضائیه بنا به اعتراف خودش از آیت‌الله خامنه‌ای پیروی می‌کند، و برادرش علی لاریجانی (رئیس مجلس) نیز به رهبر کاملاً وفادار است. اما

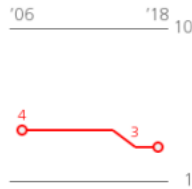
5.Reporters without Borders (RSF)

6.Jason Rezaian

علی لاریجانی به رئیس‌جمهور روحانی نزدیکتر شد در حالی که برادرش صادق نقش یکی از برجسته‌ترین مخالفان روحانی را ایفا می‌کند.

تفکیک قوا: ۳

آیت‌الله خامنه‌ای می‌تواند هرگونه لایحه تصویب‌شده توسط مجلس را با دستوری موسوم به فرمان رهبری فسخ نماید؛ مجلسی که اعضای آن از قبل توسط شورای نگهبان به عنوان افراد وفادار به وی انتخاب می‌شوند. رهبر همچنین از طریق دستورات مستقیم یا فشار غیرمستقیم روی دولت به واسطه نماینده‌های خود در صدد کنترل قوه مجریه است.

با اینکه اصلاح‌طلبان از اوایل سال ۲۰۱۶ بر قوه مجریه و قوه مقننه حاکم شدند، اما به ندرت احتمال اجرای ایده‌های ترقی‌خواهانه وجود دارد. به طور کلی مجلس ایران تنها اثر محدودی را روی هر سیاست (چه داخلی و چه خارجی) اعمال می‌کند: تصمیمات در اینجا در واقع ارجاعات آیت‌الله خامنه‌ای هستند که قدرت لغو تصمیمات مجلس را با حکم خود داراست.

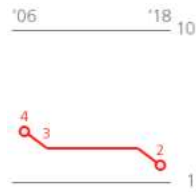
آیت‌الله خامنه‌ای به طور مستقیم رئیس قوه قضائیه را انتخاب می‌کند، که او هم به نوبه خود قضات ارشد را منصوب می‌نماید، در حالی که مردم اعضای مجلس و رئیس‌جمهور را انتخاب می‌کنند. در نتیجه، قوه قضائیه در میان سه شاخه قدرت حکومت کمترین استقلال را دارد. قانون اساسی دادگاه‌های مدنی، کیفری، نظامی و انقلاب و نیز دادگاه ویژه‌ای را برای روحانیون مقرر کرده است. حق فرجام‌خواهی تضمین شده اما در عمل محدود است، به ویژه در جرایم مرتبط با مواد مخدر یا پرونده‌هایی که امنیت ملی را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

قضات اکثراً روحانیونی هستند که در دانشکده‌های فقه اسلامی تعلیم می‌بینند یا از مدارس حقوقی مذهبی [=حوزه‌ها]، به ویژه مدارس که در قم (به عنوان پایگاه شیعیان) واقع هستند، مدرک می‌گیرند. آنها باید به عنوان مجتهد (مفسران معتبر قوانین اسلامی) از سوی مسئولان مذهبی پذیرفته شوند.

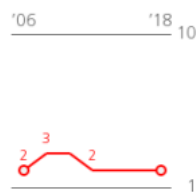
با این وجود، مشکل اصلی در قوه قضائیه فساد است. در پرونده‌های سیاسی، سرویس‌های اطلاعاتی نتیجه‌ی دادرسی‌ها را تعیین می‌کنند. شخصیت‌های ثروتمند و صاحب‌نفوذ ایرانی یا از پیگرد قضایی مستثنی می‌شوند و یا می‌توانند محاکمه را به نفع خود تغییر دهند. تنها تعارضات دوجانبه بین اصلاح‌طلبان و اصول‌گرایان محافظه‌کار (که می‌خواهند یکدیگر را تضعیف نموده و باعث بدنامی و بی‌اعتبار ساختن طرف مقابل شوند) تضمینی است برای اینکه برخی از شخصیت‌های بسیار فاسد، مانند بابک زنجانی میلیاردر ایرانی، تحت پیگرد قانونی قرار گیرند. عدم وجود یک قوه قضائیه مستقل به همراه نبود یک رسانه آزاد، علت‌های اصلی فساد گسترده در ایران هستند. این وضعیت تحت ریاست‌جمهوری روحانی هیچ تغییری نکرده است.

پیگرد قضایی سوءاستفاده از منصب: ۲

قوه قضائیه مستقل: ۲

سوءاستفاده از مقام در همه جای ایران به چشم می‌خورد. یکی از بزرگترین رسوایی‌ها در جریان دوره ارزیابی حاضر، حقوق‌های گزاف مربوط به برخی از مقامات دولتی عالی‌رتبه بود. این امر ثابت کرد که فساد و پارتی‌بازی تنها محدود به یک جناح از رژیم نیست، با اینکه هر دو جناح (اصولگرایان و اصلاح‌طلبان) با پرده‌برداری مداوم از پرونده‌های فساد جدید، در راستای بدنام‌سازی متقابل یکدیگر فعالیت می‌کنند.

حسن فریدون برادر روحانی متهم به سوءاستفاده از قدرت هنگام ثبت‌نام برای مطالعات دکترا در دانشگاه ملی تهران شد. اتهامات علیه وی توسط اصولگرایان تندرو در ژانویه ۲۰۱۷ کمی قبل از انتخابات ریاست‌جمهوری بعد در مه ۲۰۱۷ مطرح شد. حدود ۴۶ نفر از نمایندگان محافظه‌کار، قوه قضائیه اصولگرا و رسانه‌ها (رسانه‌های زیرمجموعه سپاه پاسداران) صحنه‌گردان «تحقیقات» در زمینه فساد علیه او بودند.

در میان محافظه‌کاران [=اصولگرایان]، صادق لاریجانی رئیس قوه قضائیه به داشتن ۶۳ حساب بانکی شخصی پنهان و غیرقانونی با میلیاردها تومان پول متهم شد. برخی گزارش‌ها حاکی از آنند که این حساب‌ها با تأیید و موافقت رهبر علی خامنه‌ای افتتاح شده‌اند.

نزدیک به انتهای سال ۲۰۱۶، یک رسوایی بزرگ در زمینه فساد، محمدباقر قالیباف شهردار تهران و بعضی از اعضای شورای شهر تهران را درگیر کرد. همچنین سعید مرتضوی، دادستان کل سابق تهران به علت «تصرف و تضييع بيت‌المال» در دوران تصدی خود به عنوان رئیس سازمان تأمین اجتماعی تحت ریاست‌جمهوری وقت محمود احمدی‌نژاد، به ۱۳۵ ضربه شلاق محکوم شد. اما صاحب‌نظران انتقاد کردند که او به خاطر جرائم بسیار سنگین‌تر که مشخصاً علیه زندانیان سیاسی و اپوزیسیون‌ها بعد از تظاهرات ضد-احمدی‌نژادی سال ۲۰۰۹ مرتکب شد، هنوز مجازات نشده است.

حقوق مدنی که در بندهای ۱۹ تا ۲۷ قانون اساسی تصریح شده است، در عمل در خصوص شهروندان رعایت نمی‌شود؛ از جمله در دوران ریاست‌جمهوری روحانی. گزارش‌های سازمان ملل و سازمان‌های مردم‌نهاد، کاستی‌های فراوانی را در این زمینه مستند نموده‌اند که چند نمونه از آنها عبارتند از: تبعیض و نقض حقوق بشر علیه اقلیت‌های مذهبی مانند مسیحیان، یهودیان، دراویش و مسلمانان سنی، و بالاخص علیه بهائیان و مذهب آنها. زنان و دختران به صورت ساختارمند مورد تبعیض قرار می‌گیرند و قانوناً و عملاً تحت فشار واقع می‌شوند.

قانون مجازات عمومی ایران که بر مبنای شرع تدوین گردیده است، شلاق زدن، قطع عضو و اعدام از طریق به دار آویختن را برای مجموعه‌ای از جرائم اجتماعی و سیاسی مجاز برمی‌شمرد و تعدیل آن باید با دقت انجام گیرد. اکثر این جرائم، جرم‌های مرتبط با مواد مخدر هستند؛ هرچند شماری از زندانیان سیاسی محکوم به محاربه (دشمنی با خدا) نیز حکم اعدام دریافت کرده‌اند. شهین‌دخت مولوردی، معاون رئیس‌جمهور در امور زنان، در فوریه ۲۰۱۶ اظهار کرد که کل جمعیت مردان بزرگ‌سال یک روستا در جنوب ایران به خاطر جرائم مربوط به مواد مخدر اعدام شده‌اند.

حقوق مدنی: ۲

'06 '18 10

از اواخر ۲۰۱۶، چند تن از زندانیان ایران یعنی سعید شیرزاد، آرش صادقی، علی شریعتی، مرتضی مرادپور و نزار زکا^۷ همگی دست به اعتصاب غذا زده‌اند که زندگی آنها را تهدید می‌کند. این پنج زندانی خواهان بازبینی احکام حبس ناعادلانه خود هستند. نزار زکا شهروند لبنان بوده و اقامت دائم ایالات متحده را دارد.

به گفته سازمان عفو بین‌الملل، احمد شهید^۸ گزارشگر ویژه سازمان ملل در خصوص وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، که سابقاً وزیر امور خارجه مالدیو بوده است، بعد از ترک دفتر خود در ۲۰۱۷ از سفر به ایران منع خواهد شد چرا که در آخرین گزارش خود به شورای حقوق بشر سازمان ملل به شدت از ایران انتقاد کرد. این امر بر خلاف این بیانیه او است که میزان اعدام‌ها در سال ۲۰۱۶ در مقایسه با ۲۰۱۵ کاهش یافته است.

جانشین او عاصمه جهانگیر^۹ که یک وکیل پاکستانی و فعال حقوق بشر است، اجازه سفر به ایران جهت انجام تحقیقات را نیافت. دولت روحانی نیز استنکاف خود را از انتصاب جهانگیر اعلام نمود.

با این وجود، به نظر می‌رسد مسئولان پی برده‌اند که اعدام گسترده مجرمان مواد مخدر هیچ اثر بازدارندگی به دنبال ندارد. رژیم قصد دارد قوانین خود مرتبط با مواد مخدر را مورد بازبینی قرار دهد. در دسامبر ۲۰۱۶، رئیس‌جمهور روحانی یک طرح عملیاتی را آغاز نمود. او منشور حقوق شهروندی ایرانیان را امضا کرد که حاوی ۱۲۰ ماده است. این منشور یک پیشرفت مثبت به شمار می‌رود اما هیچ ضمانت اجرایی ندارد.

ورای این اقدام نیز ظاهراً یک کشمکش قدرت وجود دارد. طبق قانون اساسی، رئیس‌جمهور مسئولیت اجرا و حفاظت از کلیه مقررات قانون اساسی، از جمله حقوق مدنی و شهروندی را بر عهده دارد. روحانی محافظه‌کاران قوه قضائیه را متهم کرد که سیاست‌های او را با تداوم نقض حقوق بنیادین شهروندان، نقش بر آب می‌کنند.

۴- ثبات نهادهای دموکراتیک

سیاست ایران که بر اساس ترکیب منحصربه‌فردی از عناصر جمهوری خواهانه و قوانین مبتنی بر شرع تشکیل شده است، فضای چندانی برای نهادهای دموکراتیک باقی نمی‌گذارد. رویه‌های قضایی که تحت نظارت دیوان عالی کشور هستند، عمدتاً ناعادلانه و غیردموکراتیک هستند. مجلس ایران تنها تأثیر محدودی روی سیاست خارجی و داخلی اعمال می‌کند. تصمیمات در واقع ارجاعات آیت‌الله خامنه‌ای هستند که قدرت لغو تصمیمات مجلس را با حکم خود داراست. با این وجود، یک مجلس تحت تسلط اصلاح‌طلبان بسیار بهتر از مجلسی متشکل از اصولگرایان محافظه‌کار است و می‌تواند از یک رئیس‌جمهور میانه‌رو پشتیبانی کند، چنانکه ظاهراً در حال حاضر این کار را انجام می‌دهد. دولت به اصطلاح «تدبیر و امید» روحانی، امید و اعتماد را در جامعه برانگیخته اما عملکرد آن تاکنون ضدونقیض بوده است. گذشته از معطوف کردن توجه خود به مشکلات اجتماعی و اقتصادی و

7.Nizar Zakka

8.Ahmed Shaheed

9.Asma Jahangir

انتقاد از جناح محافظه کاران به خاطر جلوگیری از فعالیت‌های دولت خود، دولت روحانی تلاش چندانی را برای مقابله با فشار وارده از سوی تندروها انجام نداده است. عرصه سیاست داخلی عمدتاً به اصولگرایان محافظه کار واگذار شده است.

قانون اساسی ایران حاوی عناصر دموکراتیک نظیر انتخاب مستقیم نمایندگان مجلس، رئیس‌جمهور و نهادهای دولتی محلی است. این عناصر توسط شخصیت‌های قدرتمندی از جمله رهبر و اعضای شورای نگهبان (که خود فاقد مشروعیت دموکراتیک هستند)، تضعیف می‌شوند. شورای نگهبان در مورد نامزدهایی که می‌توانند برای مجلس، ریاست‌جمهوری یا نهادهای دولتی محلی رقابت کنند، تصمیم می‌گیرد.

التزام به نهادهای دموکراتیک: ۲

'06 '18 10

عملکرد نهادهای دموکراتیک: ۲

'06 '18 10

جناح اصلاح طلب و عملگرا که گفته می‌شود در صدد وفق دادن اسلام با دموکراسی است، پیشرفت چندانی نداشته، و ارتحال رفسنجانی (در ژانویه ۲۰۱۷) که یک مستشار صاحب نفوذ و والامقام برای روحانی محسوب می‌شد، یک شکست بزرگ برای آنان بود.

۵- یکپارچگی سیاسی و اجتماعی

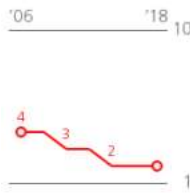
احزاب نقش محدودی را در ایران ایفا می‌کنند و به طور ویژه مؤثر نیستند. تأمین مالی و ساختارهای اجرایی آنها فاقد شفافیت است، و قدرت اندکی در شکل‌دهی دیدگاه‌ها داشته و قادر به بسیج کردن اعضای حزب خود نیستند. با این حال، احزاب تحت دوره ریاست‌جمهوری روحانی تا حدی اهمیت یافته‌اند و فراکسیون مجلسی «خانه احزاب» که از اصولگرایان محافظه کار، عملگرایان مستقل و اصلاح طلبان تشکیل شده است، اقدامات بسیار بیشتری را اتخاذ نموده است. در آوریل ۲۰۱۶ حسین علی امیری قائم مقام وزیر کشور اعلام کرد که بین اوت ۲۰۱۳ تا آوریل ۲۰۱۶، دوازده مجوز برای تشکیل احزاب جدید صادر شده است.

در مجموع، ۲۴۲ حزب سیاسی در ایران وجود دارد. این احزاب به سه دسته فعال، نیمه فعال و تعلیق شده تقسیم می‌شوند. دسته سوم، غیر از ایجاد لابی، هیچ تأثیر قابل توجهی بر روی سیاست و فرآیند سیاسی ندارند. حزب اعتماد ملی متعلق به مهدی کروبی که فعالیت آن بعد از شورش‌های سال ۲۰۰۹ ممنوع شد، دوباره اجازه فعالیت یافته است. دو حزب اپوزیسیون دیگر یعنی «جبهه مشارکت ایران اسلامی» و «سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی»، کماکان ممنوع‌الفعالیت هستند.

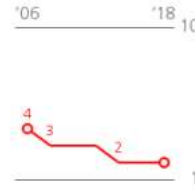
یک جامعه مدنی که با وجود احزاب سیاسی مستقل و گروه‌های ذینفع مستقل (که آزادانه فعالیت کنند) تعریف می‌شود، در ایران وجود ندارد. اتحادیه‌های صنفی معلمان، رانندگان اتوبوس و کارگران معدن در این کشور وجود دارند که هر چند وقت یک‌بار برای حقوق خود دست به اعتراض می‌زنند. خواسته‌های آنان عمدتاً شکایت‌هایی درباره وضعیت مادی و مالی و شرایط کاری نامطلوب است، که نه مورد ملاحظه قرار می‌گیرند و نه سرکوب می‌شوند. به غیر از این موارد، اتحادیه‌ها و انجمن‌های صنفی کوچک و متعددی در بسیاری از بخش‌ها وجود دارند. گروه‌های ذینفع بزرگ چنانچه متصل به لابی‌های بانفوذ نباشند، به سختی می‌توانند خواسته‌های خود را اعمال کنند.

گروه‌های ذینفع: ۲

نظام حزبی: ۲

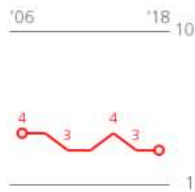
هیچ اطلاعاتی در زمینه میزان پذیرش هنجارها یا ضوابط دموکراتیک در ایران در دست نیست. اما امر مسلم این است که ایرانی‌ها ناامید بوده و عموماً اعتماد اندکی به مؤسسات دارند و آنها را دستمایه طنز و شوخی قرار می‌دهند. کمترین اعتماد مربوط به دستگاه امنیتی است: پلیس، نیروهای امنیتی نظامی و حکومتی از جمله سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

در عین حال، سال‌های متمادی حاکمیت غیردموکراتیک و مذهبی بدین معناست که اکثر شهروندان نمی‌دانند مؤسسات دموکراتیک چگونه عمل می‌کنند. همبستگی، مدارا، احترام متقابل یا حتی پرهیز از خشونت در مناقشات اغلب توسط شهروندان مورد بی‌اعتنایی قرار می‌گیرند. به احتمال قوی طبقات بالا و بالا-متوسط اجتماع عموماً موافق با ضوابط و روندهای دموکراتیک هستند، در حالی که طبقات پایین‌تر بیشتر به نیازهای مادی توجه دارند.

اعتماد بین تک تک شهروندان عمدتاً اندک است. رژیم بسیاری از سازمان‌های مردم‌نهاد با گرایش سیاسی را از فعالیت منع کرده و رهبران آنها را بازداشت نموده است، و در نتیجه از خودسازماندهی بیشتر در داخل جامعه مدنی ممانعت به عمل آورده است. با این وجود، مردم ایران قادر هستند در دوران‌های سخت با هم متحد شوند، و با ایجاد گروه‌ها و سازمان‌های خودجوش و مستقل به یکدیگر کمک نمایند.

صدها سازمان مردم‌نهاد غیرسیاسی در یک فرآیند شبکه‌سازی اجتماعی-سازمانی دخیل هستند، و گاهی از پلتفرم‌های آنلاین استفاده می‌کنند. به عنوان نمونه، گردهمایی هزاران اعتراض‌کننده علیه رژیم در مقبره کوروش بزرگ در اکتبر ۲۰۱۶ از طریق به‌کارگیری گسترده رسانه‌های اجتماعی مانند تلگرام یا اینستاگرام امکان‌پذیر شد.

سرمایه اجتماعی: ۳

تأیید دموکراسی: (اطلاعات ناموجود)

در جریان ریاست‌جمهوری روحانی، شماری از گروه‌های مساعدتی و مددکار به منظور کمک به افراد نیازمند تشکیل شده‌اند. فقط در تهران بیش از ۱۵ هزار نفر بی‌خانمان (یا «کارت‌ن‌خواب»، افراد فقیری که در جعبه‌های کارتی می‌خوابند) هستند. یک ابتکار عالی در این زمینه اقدام موسوم به «دیوار مهربانی» یا «در صورت نیاز، بردارید» بود. بسیاری از ایرانی‌ها تصمیم گرفتند برای کمک به افراد بی‌خانمان، خودشان اوضاع را به دست بگیرند. این اقدامات نیز از طریق شبکه‌های رسانه‌های اجتماعی محبوب و پرطرفدار شدند.

بخش دوم - تغییر اقتصادی

۶- سطح پیشرفت اجتماعی-اقتصادی

شاخص توسعه انسانی^{۱۰} سال ۲۰۱۴ مربوط به برنامه پیشرفت و توسعه سازمان ملل متحد^{۱۱}، ۰/۷۶۶ امتیاز را به ایران داده و آن را در رتبه ۶۹ قرار می‌دهد. با اینکه سرمایه انسانی ایران در شاخص رقابت‌پذیری جهانی^{۱۲} مربوط به دوره ۲۰۱۷-۲۰۱۶ با رتبه ۷۶ نسبتاً خوب ارزیابی شده است (و لذا جزء کشورهای با «توسعه انسانی بالا» به شمار می‌رود)، اما افت عملکرد اقتصادی باعث افزایش چشمگیر میزان فقر و محرومیت شده است. نرخ رشد اقتصادی افزایش و نرخ تورم کاهش یافته است.

بانک جهانی برآورد می‌کند که رشد اقتصادی ایران در بازه زمانی مارس ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۶ حدوداً بالغ بر ۰/۵ درصد بوده است. بر حسب دورنمای برداشته شدن تحریم‌ها به دنبال توافق هسته‌ای بین ایران و کشورهای ۱+۵، انتظار می‌رود رشد اقتصادی در ۲۰۱۷-۲۰۱۶ به بالای ۴ درصد برسد؛ هرچند تحریم‌های اعمال شده به صورت جداگانه توسط ایالات متحده و اتحادیه اروپا در خصوص تروریسم و نقض حقوق بشر همچنان به قوت خود باقی هستند. تحریم‌های بلندمدت آمریکا شهروندان، شرکت‌ها، و بانک‌های ایالات متحده را از انجام تجارت با ایران منع می‌کنند. با این وجود، نرخ تورم ۴۵/۱ درصد در سال ۲۰۱۲ به ۱۲/۶ درصد در ژانویه ۲۰۱۵ کاهش یافت؛ که مسلماً بزرگترین دستاورد روحانی بوده است. در عین حال نرخ بیکاری کماکان بالا و در حال حاضر ۱۱/۷ درصد است. مرتضی میرباقری معاون وزیر کشور در آوریل ۲۰۱۶ اظهار کرد که نرخ بیکاری در ۱۲۰۰ شهر حتی به ۷۰ درصد هم رسیده است. بنا به گفته عادل آذر رئیس مرکز آمار ایران، بیشترین تأثیر روی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی با نرخ بیکاری ۴۳ درصد بوده است.

مواعن اجتماعی اقتصادی: ۳

در ژانویه ۲۰۱۷، سعید لیلایز اقتصاددان برجسته هشدار داد که مردم ایران هم در حال فقیرتر شدن هستند و هم پیرتر شدن. لیلایز افزود که در چهار دهه گذشته، ایران بهترین فرصت برای توسعه و پیشرفت اجتماعی-اقتصادی و صنعتی را از دست داد، در حالی که این کشور هر دو شرط لازم یعنی پول و جمعیت جوان را در اختیار دارد.

این مشکلات را می‌توان به تحریم‌هایی که هنوز پابرجا هستند، و فساد و دوگانگی در داخل ساختار قدرت این کشور نسبت داد. سایه تجدید تحریم‌ها در صورت عدم تبعیت ایران از شروط قرارداد هسته‌ای یک جو همراه با زلزله را ایجاد نموده است که نقش یک عامل بازدارنده را برای سرمایه‌گذاری بلندمدت ایفا می‌کند. کارگروه اقدام مالی در زمینه پولشویی (اف.ای.تی.اف)^{۱۳} اتهاماتی جدی را در خصوص اعتبار جمهوری اسلامی مطرح نموده و این کشور را در «لیست سیاه» خود قرار داده است.

10. Human Development Index
 11. The United Nations Development Programme (UNDP)
 12. Global Competitiveness Index
 13. Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF)

شاخص رقابت‌پذیری جهانی ۲۰۱۷-۲۰۱۶ مسائل ذیل را به عنوان مشکل‌سازترین عوامل برای انجام تجارت مورد ملاحظه قرار می‌دهد: دسترسی به منابع مالی، بوروکراسی دولتی ناکارآمد، بی‌ثباتی سیاسی، فساد، فراهم‌سازی ناکافی زیرساخت‌ها، مقررات ارزی، مقررات کاری محدودکننده، و نرخ‌های مالیاتی.

شاخص آزادی اقتصادی^{۱۴} سال ۲۰۱۶ بنیاد هریتیج^{۱۵} بدون هیچ تغییری نسبت به سال قبل، از میان ۱۷۸ کشور رتبه ۱۷۱ را به ایران تخصیص داد. شاخص جهانی فاصله یا شکاف جنسیتی^{۱۶} سال ۲۰۱۶ که از سوی مجمع جهانی اقتصاد^{۱۷} ارائه می‌شود، امتیاز ۰/۵۸۷ را به ایران اختصاص داده و از بین ۱۴۴ کشور آن را در جایگاه ۱۳۹ قرار داده است. غیر از چند مورد تعدیلات جزئی، شاخص شکاف جنسیتی در کل دوران ریاست‌جمهوری روحانی ثابت مانده است. شاخص نابرابری جنسیتی سال ۲۰۱۴ مربوط به برنامه پیشرفت و توسعه سازمان ملل متحد، امتیاز ۰/۵۱۵ را به ایران اختصاص داد. در سال ۲۰۱۳ تنها ۱۸/۴ درصد از زنان ایرانی در بازار کار شرکت داشتند (طبق داده‌های بانک جهانی در سال ۲۰۱۴). علیرغم این نرخ پایین، ۵۰ درصد از نیروی کار ایران را زنان تشکیل می‌دهند.

شاخص رقابت‌پذیری جهانی (۲۰۱۶-۱۷) به عدم کارآمدی (یا راندمان) بازار کار (رتبه ۱۳۴ از ۱۳۸) و عدم توسعه بازار مالی (رتبه ۱۳۱ از ۱۳۸ کشور) به عنوان دو مشکل اساسی برای توسعه اقتصادی اشاره کرده است. ضریب جینی در سال ۱۳۹۳ تقویم ایران (۲۱ مارس ۲۰۱۴ تا ۲۰ مارس ۲۰۱۵) ۰/۳۷ بود.

مرکز آمار ایران گزارش کرد که نابرابری اقتصادی در طول سه سال از ریاست‌جمهوری روحانی افزایش یافته است. با توجه به این مرکز، خط فقر مطلق برای یک خانوار چهار نفره از ۲۳۰۰۰۰۰ تومان در ماه (حدود ۶۹۰ دلار) آغاز می‌شود، و خط فقر نسبی نیز ۳۲۰۰۰۰۰ تومان (۹۸۰ دلار) [در ماه] است. اقتصاددان برجسته سمیه توحیدلو بر اساس گزارش مرکز آمار ایران نتیجه‌گیری کرد که ۴۰ درصد از مردم ایران زیر خط فقر نسبی و ۳۳ درصد از آنها زیر خط فقر مطلق زندگی می‌کنند.

شکاف بزرگی بین استان‌های با موقعیت مکانی خوب و استان‌ها، شهرها و روستاهای بسیار فقیر وجود دارد. مناطق فقیر در کشور در نزدیکی نواحی مرزی واقع شده‌اند. شمار زیادی از مردم در مناطق مرزی شرقی، غربی، و جنوبی از ثروت کشور بهره‌ای نبرده و از آموزش مناسب، خدمات بهداشتی، فرصت‌های شغلی و غیره محروم هستند. دفتر ریاست‌جمهوری برآورد می‌کند که ۳۸۰۰۰ روستا از فقر و فقدان منابع رنج می‌برند. عبدالله رحمانی فضلی وزیر کشور در جریان بازدید از سیستان و بلوچستان (استان جنوب‌شرقی ایران) در تابستان ۲۰۱۶، شرایط زندگی بیش از ۲۵۰۰۰۰ نفر که تنها ده دقیقه با مرکز استان یعنی زاهدان فاصله دارند را شبیه به «۱۰۰ سال پیش» توصیف کرد.

14. Index of Economic Freedom
15. Heritage Foundation
16. Global Gender Gap Index
17. The World Economic Forum

شاخص های اقتصادی	واحد	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵	۲۰۱۶
تولید ناخالص داخلی	میلیون دلار	۵۱۱۶۲ ۰,۹	۴۲۵۳۲ ۶,۱	۳۹۳۴۳۶ ۱	-
رشد تولید ناخالص داخلی	درصد	-۱,۹	۴,۳	-۱,۵	-
تورم (شاخص قیمت مصرف کننده)	درصد	۳۹,۳	۱۷,۲	۱۳,۷	۸,۶
بیکاری	درصد	۱۰,۴	۱۰,۶	۱۱,۱	۱۱,۳
سرمایه گذاری مستقیم خارجی	درصد از تولید ناخالص داخلی	۰,۶	۰,۵	۰,۵	-
رشد صادرات	درصد	۰	۱۲	-	-
رشد واردات	درصد	-۱۸,۷	-۵,۷	-	-
تراز حساب تجاری	میلیون دلار	-	-	-	-
بدهی دولت	درصد از تولید ناخالص داخلی	۱۰,۷	۱۱,۸	۴۲,۳	۳۴,۵
بدهی خارجی	میلیون دلار	۶۹۹۳,۶	۵۷۵۸,۲	۶۳۲۱,۶	۵۳۷۸,۳
مجموع پرداخت اصل و فرع	میلیون دلار	۴۳۸,۱	۵۱۱,۸	۷۹۶,۳	۲۱۰۱,۱
قرض دهی/استقراض خالص	درصد از تولید ناخالص داخلی	-	-	-	-
درآمد مالیاتی	درصد از تولید ناخالص داخلی	-	-	-	-
مصرف دولت	درصد از تولید ناخالص داخلی	۱۰,۴	۱۰,۷	۱۲,۷	-
هزینه آموزش عمومی	درصد از تولید ناخالص داخلی	۳,۲	۳	۲,۹	-
هزینه بهداشت عمومی	درصد از تولید ناخالص داخلی	۲,۷	۲,۸	-	-
مخارج در زمینه تحقیق و توسعه	درصد از تولید ناخالص داخلی	-	-	-	-
مخارج نظامی	درصد از تولید ناخالص داخلی	۲,۳	۲,۳	۲,۷	-

منابع (تا اکتبر ۲۰۱۷): بانک جهانی، شاخص های توسعه جهانی - صندوق بین المللی پول، چشم انداز اقتصادی جهان - مؤسسه بین المللی پژوهش های صلح استکهلم، پایگاه داده مخارج نظامی

۷- تشکیلات بازار و رقابت

بخش خصوصی ایران هنوز تنها حدود ۲۰ درصد از اقتصاد این کشور را تشکیل داده است. از آنجا که عده ای از روحانیون صاحب نفوذ و اعضای خانواده هایشان، به ویژه آنهایی که به آقازاده ها معروف هستند (فرزندان روحانیون و مقامات عالی رتبه)، امتیازاتی انحصاری را در حیطه های پرسود اقتصاد (به ویژه واردات کالاهای بخصوص) در اختیار دارند، بخش خصوصی در رقابت با شرکت های با مالکیت دولتی و نیمه دولتی که اقتصاد را تحت سلطه خود دارند، قدرتی ندارد (محصولات تولید داخل کیفیت پایینی داشته و به ندرت قادر به رقابت با کالاهای خارجی هستند).

رقابت مبتنی بر بازار: ۲

'06 '18 10

هرچند بنیادها (نهادهای تأسیس شده بعد از انقلاب) سازمان‌هایی غیردولتی هستند، اما به طور کامل تحت کنترل رهبر فعالیت می‌کنند. نهادهای تجاری مرتبط با سپاه پاسداران انقلاب اسلامی از مزایای بسیاری بهره‌مند هستند؛ از جمله معافیت‌های مالیاتی، دسترسی آسان به ارزهای خارجی با نرخ تبدیل مطلوب، و قراردادهای دولتی پرسود.

این ساختارها در طول ریاست‌جمهوری روحانی تغییری نکرده‌اند. طبق شاخص رقابت‌پذیری جهانی ۲۰۱۶-۲۰۱۷، ایران در حوزه‌هایی مانند موارد ذیل از رتبه‌های بسیار بدی رنج می‌برد: شدت رقابت محلی (رتبه ۱۳۸ از ۱۳۸ کشور)، میزان تسلط بازار (رتبه ۷۵)، تأثیر مالیات‌گذاری بر مشوق‌های سرمایه‌گذاری (رتبه ۷۸)، نرخ کل مالیات (رتبه ۹۴)، تعداد فرآیندهای مربوط به راه‌اندازی یک کسب‌وکار (رتبه ۹۴)، تعرفه‌های گمرکی تجارت (رتبه ۱۳۸)، و رواج مالکیت خارجی (۱۳۷).

واقعیت از آنچه که توسط شاخص رقابت‌پذیری جهانی نشان داده شده، بدتر است. مثالی از بی‌کفایتی مطلق شرکت‌های قدرتمند، قرارگاه سازندگی بزرگ خاتم‌الانبیاء تحت مالکیت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است که حقوق طراحی و احداث بزرگراه تهران-شمال را دریافت نمود. فرآیند ساخت‌وساز از اواخر دهه ۱۹۹۰ آغاز شده و احتمالاً تا قبل از سال ۲۰۲۲ تکمیل نمی‌شود. به همین خاطر ۱/۵ میلیارد دلار به شرکت مهندسی دوی کره^{۱۸} واگذار شد تا در این زمینه با سپاه همکاری کنند. همین اتفاق در مورد پروژه بزرگراه تهران-قم-اصفهان نیز رخ داده است.

نظام اقتصادی ایران همچنین به شدت از «اقتصاد زیرزمینی» رنج می‌برد. در اوت ۲۰۱۶، سید محسن طباطبایی مزدآبادی دبیر انجمن علمی اقتصاد شهری ایران اعلام نمود که بخش غیررسمی ۱۸/۹ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد، و برای حدود یک سوم از کل نیروی کار ایران شغل (معمولاً با دستمزد پایین) ایجاد می‌کند. این رقابت ناعادلانه قدرت اقتصاد متعارف را بیشتر کاهش می‌دهد.

آزادسازی تجارت خارجی: ۳

'06 '18 10

سیاست ضدانحصاری: ۲

'06 '18 10

با اینکه شورای رقابت ایران و مرکز ملی رقابت مسئول تمهیدات ضدانحصاری و خصوصی‌سازی هستند، هر دو متکی به دولت بوده و از این رو به ندرت کارآمد هستند. در واقع سپاه پاسداران انقلاب اسلامی بخش عمده اقتصاد ایران را به انحصار خود درآورده است.

با این وجود، شاخص رقابت‌پذیری جهان مربوط به ۲۰۱۷-۲۰۱۶ ایران را در رتبه ۴۵ از ۱۳۸ قرار داد، که یک پیشرفت قابل توجه نسبت به گزارش دوره ۲۰۱۵-۲۰۱۴ محسوب می‌شود که در آن ایران از بین ۱۴۴ کشور رتبه ۸۳ را کسب کرد. اما این پیشرفت چشمگیر می‌بایست در چهارچوب سایر شاخص‌های اقتصادی در نظر گرفته شود. اقتصاددانان و مجلات اقتصادی ایران (مانند «دنیای اقتصاد») به عملکرد بسیار ناکارآمد شورای رقابت و قصور در اعمال قوانین و تدابیر مربوطه گواهی می‌دهند.

به عنوان یکی از تأثیرات تحریم‌های علیه ایران، جمهوری اسلامی هنوز عضو سازمان تجارت جهانی^{۱۹} نیست، هرچند درخواست این کشور برای عضویت در سال ۲۰۱۵ پذیرفته شد. انتظار می‌رود توافق هسته‌ای ژوئیه ۲۰۱۵ راه را برای عضویت ایران در این سازمان هموار سازد. مجمع جهانی اقتصاد به عنوان معیاری برای پذیرش عضویت، از تعرفه هزینه میانگین^{۲۰} یک کشور (که یک هزینه تعرفه‌ای برای تجارت بین‌المللی است) استفاده می‌کند که حق گمرکی وضع شده بر واردات را می‌سنجد. ایران جزء ۱۹ کشور دارای بالاترین تعرفه‌های گمرکی تجارت بین‌المللی به شمار می‌رود. با اینکه جمهوری اسلامی رتبه آخر را در رقابت‌پذیری جهانی ۲۰۱۷-۲۰۱۶ کسب نمود، تعرفه‌های مبتنی بر کشور دوست بهره‌مند^{۲۱} بر روی ۲۸ درصد از اقلام وارداتی آن در مقایسه با مقدار ۲۶ درصد (که در آخرین گزارش مؤسسه بی‌تی‌آی اعلام شد) افزایش یافته‌اند.

سیستم بانکی: ۲

'06 '18 10

سودآورترین قراردادهای تجاری خارجی (نفت، گاز، وسائل نقلیه و غیره) همچنان تحت کنترل مؤسسات و افراد خاص نزدیک به مقامات عالی‌رتبه سیاسی هستند. فعالیت‌های بخش خصوصی تنها در حوزه‌هایی مجاز است که توسط این مقامات عالی‌رتبه رها شده است.

پرونده‌های اختلاس متعدد در سال‌های اخیر نشان می‌دهد که نظام بانکی ایران چقدر فاسد است. بانک‌ها صرفاً در سطح خرد عملکرد خوبی دارند (پرداخت قبض‌ها یا صورتحساب‌ها، پرداخت حقوق، حفظ سپرده‌های مشتریان و غیره). اما در مقیاس بزرگ، این بانک‌ها شفاف عمل نمی‌کنند. یکی از مشکلات اساسی این است که رژیم (که مستقیماً در تجارت بانکداری نیز دخیل است)، اصولاً اقتصاد را کنترل و هدایت می‌کند. سیاست‌های اعطای وام در بانک‌های تحت مالکیت دولت مبتنی بر پارتی‌بازی، خویشاوندسالاری و فساد هستند. علی‌طیبنیا وزیر امور اقتصادی ایران در مارس ۲۰۱۶ اعلام کرد که بانک‌های کشور عملاً ورشکسته شده‌اند. وی افزود با اینکه دولت خودش بزرگترین بدهکار [بانکی] است، اما هیچ قدرتی در برابر آیت‌الله خامنه‌ای و سپاه پاسداران جهت کمک به آنها ندارد.

19. World Trade Organization (WTO)
20. the average cost tariff
21. MFN-based tariffs

در سال ۲۰۱۶ ولی‌الله سیف رئیس بانک مرکزی ایران، این شکایت را مطرح کرد که بانک‌های اروپایی نسبت به اجازه به ایران برای دسترسی به اوراق بهادار یا استفاده از سیستم سوئیفت^{۲۲} اکراه دارند. بنا به استدلال بهروز خسروزاده و مندی لوسن‌هوپ در نشریه «دیپلمات»، تجدید احتمالی تحریم‌ها در صورت عدم پایبندی ایران به شروط توافق هسته‌ای، یک جو عدم اطمینان را ایجاد نموده که نتیجتاً یک عامل بازدارنده برای سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت شده است.

در سپتامبر ۲۰۱۵، دولت اعلام کرد که از دستورالعمل‌های کارگروه بین‌دولتی اف.ای.تی.اف برای مبارزه با پولشویی پیروی خواهد کرد. از آنجا که این کار برای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و دیگر عاملان سلطه‌گر پیامدهای خوبی نخواهد داشت، این اعلان دولت با حملات شدیدی از سوی نیروهای محافظه‌کار مواجه شد؛ و مؤسسه بازل^{۲۳} بنا به دلایل منطقی، ایران را به عنوان بزرگترین ریسک پولشویی جهان در سال ۲۰۱۵ و همچنین ۲۰۱۶ برشمرد.

۸- ثبات پول رایج و قیمت‌ها

بانک مرکزی ایران در دولت روحانی در مقایسه با دوره احمدی‌نژاد از کنترل کمتری برخوردار است. با این حال، وابستگی بانک مرکزی به وزارت اقتصاد ایران کماکان قابل توجه است. فساد توسط بانک‌های خصوصی و دولتی نشان می‌دهد که وضعیت بهبود قابل ملاحظه‌ای نکرده و کمبود کنترل بانک مرکزی را تأیید می‌کند.

نرخ تورم ۴۵/۱ درصد در سال ۲۰۱۲ به ۱۲/۶ درصد در ژانویه ۲۰۱۵ کاهش یافت. این نرخ در سال ۲۰۱۴ معادل ۱۷/۲

درصد برآورد شد. این بزرگترین موفقیت اقتصادی دولت روحانی محسوب می‌شود. با این وجود، قیمت‌های مربوط به محصولات غذایی اساسی و کالاهای ضروری مانند برنج سفید، شیر، تخم‌مرغ، سیب‌زمینی، دانه‌های روغنی، روغن پخت‌وپز، گوشت، گوشت گاو یا نان در پایان سال ۲۰۱۶ به طرز چشمگیری افزایش یافتند.

سیاست فارکس / ضد تورم: ۴

به طور همزمان، وجه رایج ایران به طور نگران‌کننده‌ای ارزش خود را در برابر دلار، با یک نرخ برابری ارز تاریخی یعنی ۱ دلار به ازای ۴۱۰۰ تومان، از دست داد که احتمالاً به دلیل انتخاب دونالد ترامپ به ریاست‌جمهوری ایالات متحده و برخی عوامل داخلی بود. در دسامبر ۲۰۱۶ دولت تصمیم گرفت واحد پول ایران را از ریال به تومان (با نرخ ۱۰ ریال معادل ۱ تومان) تغییر دهد. با این وجود، تأییدیه لازم از سوی شورای نگهبان هنوز داده نشده است.

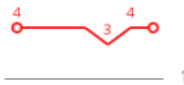
بر خلاف این نکته که قیمت‌های نفت خام پایین مانده‌اند، روند اقتصادی مربوط به بدهی‌های خارجی به طور مثبت افزایش می‌یابد. بانک مرکزی ایران بدهی خارجی کشور را ۵۶۲۲ میلیارد دلار در ابتدای سال ۲۰۱۶ تخمین زد، که نسبت به ۷۶۸۲ میلیارد دلار آغاز سال ۲۰۱۴ یک کاهش محسوب می‌شود. اطلاعات فنی و سرمایه‌گذاری‌های خارجی مورد نیاز مربوط به

بخش انرژی ایران در نتیجه برداشتن تحریم‌های اقتصادی بعد از توافق هسته‌ای هنوز ناموجود هستند. شرکت‌های اروپایی و آسیایی از تحریم‌های خزانه‌داری ایالات متحده می‌ترسند. در ابتدای ۲۰۱۷ فقط قراردادهای مربوط به خرید هواپیماهای مسافربری بوئینگ و ایرباس منعقد شدند. در ژانویه ۲۰۱۷ اولین ایرباس جدید شرکت ایران‌ایر در فرودگاه بین‌المللی تهران به زمین نشست، و از سرگیری همکاری با این تولیدکننده هواپیمای اروپایی را بعد از ۳۸ سال رقم زد.

ثبات اقتصاد خرد: ۴

'06 '18 10

علیرغم شور و حرارت اولیه پس از حصول توافق هسته‌ای، نتایج تاکنون ضعیف بوده‌اند. با ریاست جمهوری ترامپ، الحاق به اقتصاد جهانی قطعاً آسان‌تر نخواهد بود. در ژانویه ۲۰۱۷ بانک مرکزی ایران اعلام کرد که مجموع بدهی دولت به بانک‌ها بالغ بر ۱۴۳۲ میلیارد ریال (۴۴/۲ میلیارد دلار) است که یک رکود منفی جدید به حساب می‌آید.

۹- مالکیت خصوصی

بند ۴۶ قانون اساسی ایران پاسداشت از حقوق مالکیتی را تضمین می‌کند. با این وجود، آزادی فروش املاک یا قطعه زمین‌های بزرگ به واسطه نظام خویشاوندسالاری [پارتنری بازی] محدود است. راه‌اندازی کسب‌وکارهای خصوصی مانند مراکز صنعتی با اندازه متوسط نیازمند یارانه یا کمک‌های مالی است که به سختی قابل کسب هستند. داشتن رابط و فساد (تأمین مالی، رشوه) معمولاً مهم‌ترین معیارها برای کسب حمایت مالی هستند. معاملات ساده مانند خرید و فروش مستغلات غالباً بدون مشکل انجام می‌شود. شاخص رقابت‌پذیری جهانی از نظر حقوق مالکیت رتبه ۱۰۴ را از میان ۱۳۸ کشور به ایران می‌دهد، در مقایسه با رتبه ۸۶ از ۱۴۴ که در سال ۲۰۱۴ به این کشور داده بود.

قانون اساسی بعد از سال ۱۹۷۹ یک بنیان ساختاری اقتصادی متشکل از سه بخش را تعیین می‌کند: دولتی، تعاونی، خصوصی. بخش خصوصی تنها یک پنجم اقتصاد ایران را تشکیل می‌دهد. قریب به ۸۰ درصد از مخارج مالی توسط شرکت‌های تحت مالکیت دولتی جذب می‌شود. امتیازات انحصاری گسترده که در دست شرکت‌های دولتی و شخصیت‌های بانفوذ است، مانع فعالیت و توسعه آزادانه شرکت‌های خصوصی می‌شود. فرآیندهای جاری خصوصی‌سازی دچار فساد هستند زیرا بسیاری از شرکت‌های دولتی زیر قیمت بازار به مدیران خود یا افراد نزدیک به مقامات عالی‌رتبه حکومتی به فروش می‌رسند.

شرکت‌های خصوصی: ۳

'06 '18 10

حقوق مالکیتی: ۳

'06 '18 10

شرکت‌های خصوصی در ایران مدعی هستند با شرایط بدی در انجام تجارت خود با شرکت‌های خارجی مواجه‌اند، و اظهار می‌کنند که قدرتی برای مشارکت مستقیم در بازار ندارند چرا که بازرگانان خارجی به عنوان واسطه، کسب‌وکارهای آنها را اداره می‌کنند. برای نمونه، شرکت‌های خصوصی ایرانی مجاز به انتقال پرداخت‌ها به آن سوی مرزهای کشور نیستند و در تکمیل تراکنش‌های تجاری با موانعی روبرو هستند زیرا به سیستم سوئیفت دسترسی ندارند. آنها هیچگونه دسترسی به سیستم بانکی آمریکا نداشته و نمی‌توانند کسب‌وکار خود را با دلار مدیریت نمایند.

دولت روحانی هیچ پیشرفت اقتصادی محسوسی نداشته است. عدم وجود یک محیط رقابتی، عدم ثبات قانونی و سیاسی، ممنوعیت فعالیت مؤسسات اجتماعی مدنی، ساختارهای ناپهنجار بازاری و کمبود شفافیت، موانع اصلی در پیشرفت خصوصی‌سازی به شمار می‌روند. به گفته جعفر سبحانی رئیس سازمان خصوصی‌سازی ایران، قانون خصوصی‌سازی که در سال ۲۰۰۶ به اجرا درآمد، در صورتی که توسط مجلس تمدید نگردد در پایان ماه مارس ۲۰۱۷ خاتمه می‌یابد.

۱۰- نظام رفاهی

نظام تأمین اجتماعی ایران دچار یک ناکارآمدی گسترده است. مؤسسات مرتبط در تأمین نیازهای شهروندان کوتاهی می‌کنند؛ شهروندانی که اغلب هنوز متکی به مساعدت‌های خانوادگی خودشان هستند. جمعیت رو به رشد ایران، که پناهندگان را نیز شامل می‌شود، باعث افزایش نارسایی خدمات عمومی می‌شود. دیده‌بان بهداشت جهانی^{۲۴} (داده‌های سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۱۵) عنوان کرد که امید به زندگی در ایران مجموعاً ۷۵/۵ سال است (مردان ۷۴/۵ سال، زنان ۷۶/۶ سال).

شبکه‌های امنیت اقتصادی: ۴

عوامل اصلی در این زمینه عبارتند از سازمان تأمین اجتماعی، سازمان بازنشستگی کارکنان دولت، صندوق بازنشستگی نیروهای مسلح، سازمان خدمات بیمه درمانی، کمیته امداد امام خمینی، و صندوق‌های بیمه خرد. کمیته امداد امام خمینی قریب به شش میلیون نفر را (جدای از تأمین رفاه اجتماعی) تحت پوشش گرفته است، که چهار میلیون نفر از آنها را زنانی تشکیل می‌دهند که در زمینه بهداشت و برنامه‌ریزی برای زندگی کمک مستمر دریافت می‌کنند.

فساد در درون سازمان‌های تأمین اجتماعی به ویژه آنهایی که تحت مالکیت دولت هستند، شایع است. محمدرضا نعمت‌زاده وزیر صنعت و تجارت در ژوئیه ۲۰۱۶ تأکید کرد که کارفرمایان ایرانی از پرداخت بدهی‌های مالیاتی خود به سازمان تأمین اجتماعی خودداری می‌کنند در حالی که شرکت‌ها باید ۳۰ درصد از درآمدهای خود را به این سازمان بپردازند. یک تغییر سیستمی در زمینه خدمات مستمری و بهداشتی (که بسیار پرهزینه هستند) ضروری است.

از سال ۲۰۱۵ بیماران باید تنها ۱۰ درصد از هزینه‌های درمان را (در مقایسه با قبلاً که ۴۰ درصد بود) پرداخت کنند. با این وجود بسیاری از بیماران در خصوص ناعادلانه بودن نظام درمان پزشکی شکایت می‌کنند. پرونده‌های بیماران صعب‌العلاجی که تنها پس از پرداخت هزینه‌های بالای درمان بستری شده بودند در دو سال اخیر علنی شده است.

تبعیض علیه زنان، دگراندیشان و اقلیت‌های قومی و مذهبی که در دوران ریاست‌جمهوری احمدی‌نژاد به طرز چشمگیری افزایش یافته بود، طی ریاست‌جمهوری روحانی نیز همچنان ادامه دارد. طبق گفته‌های بهروز خسروزاده و مندی لوسن‌هوپ در نشریه «دیپلمات» در سال ۲۰۱۶، دلیل این امر آن است که دولت نه تنها با نیروهای محافظه‌کار پیرامون خامنه‌ای در کشمکش بوده، بلکه در برابر شبه‌نظامیان بسیج و بازداشت‌های اختیاری افراد توسط سازمان‌های امنیتی متعدد، سرویس‌های مخفی، قوه قضائیه و سپاه پاسداران فاقد اختیارات لازم بوده است.

فرصت برابر: ۲

به طور ویژه بهائیان و سنی‌ها با محدودیت‌های بیشماری در بخش آموزش و بازار کار علی‌الخصوص استخدام در ادارات دولتی مواجه هستند. دسترسی به تحصیلات عالی برای بهائیان ممنوع و برای سنی‌ها بسیار محدود است. سنی‌ها با اینکه تقریباً ۱۰ درصد از ساکنان پایتخت را تشکیل می‌دهند، هنوز در تهران مسجدهای در اختیار ندارند. بهائیان از پیگرد قضایی سیستماتیک رنج می‌برند، و حملات علیه آنها و کشتارشان اغلب هیچ عواقب قانونی به دنبال ندارد.

رئیس‌جمهور روحانی شماری از زنان را در مناصب دولتی عالی و متوسط گماشته است، مانند معصومه ابتکار، شهین‌دخت مولاوردی و الهام امین‌زاده که نقش معاونین وی را بر عهده دارند. با این حال هیچ وزیر زنی در کابینه روحانی حضور ندارد، و مناصبی همچون قضاوت، ریاست‌جمهوری، و رهبری کماکان برای زنان ممنوع بوده و نمی‌توانند در شورای نگهبان و سایر نهادهای قدرتمند عضو شوند. شاخص جهانی شکاف جنسیتی، ایران را در رتبه ۱۳۹ از ۱۴۴ کشور مشخص کرده و امتیاز ۰/۵۸۷ را به این کشور داده است. با وجود نرخ‌های ثابت‌نام تقریباً برابر در هر سه مقطع تحصیلی، طبق داده‌های سال ۲۰۱۶ تنها ۸۳/۲ درصد از زنان ایرانی قادر به خواندن و نوشتن هستند (در مقایسه با نرخ باسوادی ۹۱/۱ درصد در میان مردان). ۱۸/۳ درصد از زنان در سال ۲۰۱۴ شاغل بودند، که یکی از کمترین درصدها در سطح جهان است. ایران یکی از هفت کشور عضو سازمان ملل است که کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان^{۲۵} را تصویب نکرده است.

در سپتامبر ۲۰۱۶، رهبر ایران آیت‌الله علی خامنه‌ای فتوایی را به اجرا گذاشت که زنان را از دوچرخه‌سواری در ملاء عام یا در حضور غریبه‌ها منع می‌کند.

۱۱- عملکرد اقتصادی

ایران بعد از عربستان سعودی دومین اقتصاد بزرگ در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (منا) با ۴۲۵/۳ میلیارد دلار تولید ناخالص داخلی (در سال ۲۰۱۴) و سرانه تولید ناخالص داخلی ۱۷۳۶۶ دلار است (که به میزان قابل توجهی پایین تر از تولید ناخالص داخلی حکومت‌های پادشاهی غنی از نفت در خلیج فارس است). روحانی یک نرخ رشد اقتصادی منفی را در قیمت‌های بازار معادل ۵/۸- درصد [از دولت قبل] در پایان سال ۲۰۱۲ به ارث برد. انتظار می‌رود نرخ رشد به بالای ۴ درصد در بازه ۲۰۱۷-۲۰۱۶ افزایش یابد. هنگامی که روحانی در سال ۲۰۱۳ به ریاست‌جمهوری رسید، نرخ تورم ۴۵ درصد بود؛ در سال ۲۰۱۵ این نرخ به سرعت به ۱۱/۹ درصد کاهش یافت و در ژانویه ۲۰۱۶ به نرخ سالانه ۱۲/۶ درصد افزایش یافت.

قدرت تولید: ۵

طبق منابع سازمان تجارت جهانی، موازنه تجاری ایران بالغ بر حدود ۲۰/۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۵ (پس از ۳۷/۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴) بود. موازنه تجاری غیرنفتی ایران با میزان ۹۱۶ میلیون دلار در همان سال در مسیر خوبی قرار گرفت؛ هرچند قاچاق کالا همچنان یکی از مشکلات حل‌نشده است که طبق برآوردها قریب به ۲۵ میلیارد دلار در سال خسارت برای اقتصاد ایران در بر دارد.

در سال ۲۰۱۶ نیروی کار ایران متشکل از ۲۴ میلیون نفر بود که سالانه تقریباً به میزان ۸۴۰ هزار نفر افزایش می‌یابد. بیکاری با اینکه اندکی رو به کاهش است، با نرخ ۱۱/۷ درصد در تابستان ۲۰۱۶ کماکان بالا بود، به گونه‌ای که مردان (۱۰/۴ درصد) کمتر از زنان (۲۱/۸ درصد) تحت تأثیر قرار گرفتند، و نواحی روستایی (۷/۹ درصد) در وضعیت بهتری نسبت به مناطق شهری (۱۴/۴ درصد) قرار داشتند. گروه سنی که بیشتر از همه تحت تأثیر قرار گرفتند افراد ۲۰ تا ۲۴ ساله هستند که ۳۱/۹ درصد از آنها فاقد شغل هستند.

دولت روحانی بودجه کشور را برای سال ۱۳۹۶ در تقویم ایران (۲۰ مارس ۲۰۱۶ تا ۱۹ مارس ۲۰۱۷) حدود ۱۰۰ میلیارد دلار در نظر گرفت، که علیرغم بهای رو به کاهش نفت که قبلاً محاسبه شده بود، نسبت به برنامه بودجه مربوط به سال ۱۳۹۵ یک افزایش ۹ درصدی به شمار می‌رود. اتکای بودجه بر درآمدهای نفتی در سال ۱۳۹۵ معادل ۳۳/۲ درصد محاسبه شد و در سال ۱۳۹۶ معادل ۳۵/۸ درصد تعیین شده است.

برنامه توسعه پنج ساله ششم، که از مصوبات مجلس در ژانویه ۲۰۱۷ بود، برآورد می‌کند که ایران طی پنج سال آینده به ۳۲۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی نیاز خواهد داشت، که با توجه به اینکه درآمدهای حاصل از سرمایه‌گذاری خارجی از سال ۲۰۰۰ بالغ بر تنها ۴ میلیارد دلار بوده است، بلندپروازانه به شمار می‌رود. موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران بوروکراسی ناکارآمد، فساد و تحریم‌های یکجانبه آمریکا بوده‌اند.

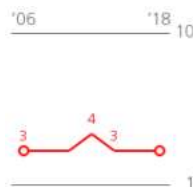
توافق هسته‌ای باعث بازگشت ایران به بازار نفت جهان به عنوان یکی از تولیدکنندگان اصلی شد. طبق آمار سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک) تولید نفت ایران از ۲۷۷۸ بشکه در روز به ۳۷۲۰ بشکه در روز در انتهای دسامبر ۲۰۱۶ رسید. از ژوئیه تا اوت ۲۰۱۶، صادرات نفت خام ایران حدود ۱۵ درصد افزایش یافته و به ۲/۱۱ میلیون بشکه در روز رسید. درآمدهای حاصل از نفت و گاز ۶۰ درصد از کل بودجه ایران و ۸۵ درصد از درآمد کل این کشور از صادرات را تشکیل می‌دهند.

۱۲- پایداری ۲۷

مقادیر هشداردهنده آلودگی هوا در ده شهر بزرگ مثل تهران، اهواز یا خرم‌آباد (که در پایگاه داده سازمان بهداشت جهانی مربوط به کیفیت هوا در مه ۲۰۱۶ جایگاه سوم را کسب کرد) تقریباً عادی هستند. مدارس و مهدکودک‌ها در تهران و برخی شهرهای دیگر به علت سطوح نگران‌کننده آلودگی هوا در نوامبر ۲۰۱۶ تعطیل شدند. حبیب کاشانی عضو شورای شهر تهران استفاده از سوخت بی‌کیفیت که منجر به آلودگی صنعتی می‌شود را به عنوان علت اصلی مرگ‌های ناشی از آلودگی هوا عنوان کرد. ماشین‌های فرسوده که هنوز در ایران مورد استفاده قرار می‌گیرند نیز از عوامل مشکل‌ساز هستند: ۴۰۰ هزار دستگاه (از میان ۵ میلیون) ماشین، ۱/۵ میلیون وسیله نقلیه موتوری و هزاران دستگاه مینی‌بوس و اتوبوس، عمر بالای ۳۰ سال دارند. بنا به گفته الهه راستگو نماینده سابق مجلس و عضو کنونی شورای شهر تهران، آلودگی هوا سومین دلیل اصلی مرگ‌ومیر در تهران بعد از سرطان و بیماری‌های تنفسی مزمن است. بیش از ۲۱ هزار نفر از ایرانی‌ها در سال ۲۰۱۳ به‌خاطر آلودگی هوا جان خود را از دست دادند. طبق اطلاعات بانک جهانی، ۲/۵ درصد از درآمد ناخالص ملی ایران (۳۰/۵ میلیارد دلار) به علت آلودگی هوا هدر می‌رود.

معصومه ابتکار معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان حفاظت از محیط‌زیست در سال ۲۰۱۵ اعلام کرد که سیستم محیط‌زیست ایران با یک بحران جدی به‌ویژه از لحاظ آب مواجه است. طبق آنچه که در روزنامه تهران تایمز منتشر شد، متخصصانی همچون کاوه مدنی در خصوص «دریاچه‌ها و رودخانه‌های در حال نابودی، منابع آبهای زیرزمینی رو به کاهش، نشست زمین، آلودگی آب، جیره‌بندی و قطع آب لوله‌کشی، مهاجرت اجباری، خسارت‌های کشاورزی، طوفان‌های نمک و شن، و آسیب به اکوسیستم» هشدار می‌دهند. سیاست‌های ناپایدار در خصوص منابع آب در کشاورزی و احداث غیرحرفه‌ای سدهای فراوان از جمله علت‌های بحران آب هستند. یکی از دستاوردهای نادر دولت روحانی تا به اکنون فرمان توقف خشکیدن جاری دریاچه نمک ارومیه در شمال ایران بوده است.

سیاست زیست‌محیطی: ۳

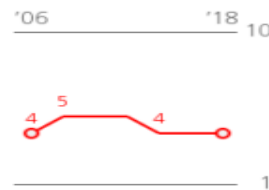

بند ۳۰ قانون اساسی ایران دولت را ملزم می‌کند تحصیل رایگان تا مقطع متوسطه برای همه شهروندان فراهم کرده و آموزش عالی رایگان را تا حد مورد نیاز برای کشور جهت رسیدن به خودکفایی گسترش دهد. به گفته علی‌اصغر فانی وزیر سابق آموزش و پرورش (که در اکتبر ۲۰۱۶ استعفا داد)، حدود ۱۳/۵ میلیون کودک و نوجوان در سال تحصیلی ۲۰۱۶ در مدارس ثبت‌نام شدند. نرخ کلی باسوادی در سال ۲۰۱۶ بالغ بر ۸۷/۲ درصد (در مقایسه با ۸۴ درصد در سال ۲۰۱۰) بود (بانک جهانی، ۲۰۱۶). ۸۹/۳ درصد از مردان و ۸۰/۷ درصد از زنان باسواد هستند، هرچند به طور کلی آمارها در ایران باید با احتیاط مورد ملاحظه قرار گیرند.

گزارش رقابت‌پذیری جهانی مربوط به بازه ۲۰۱۶-۲۰۱۷ از سوی مجمع جهانی اقتصاد از لحاظ کیفیت کلی نظام آموزشی رتبه ۷۹ و در رابطه با دسترسی مدارس به اینترنت رتبه ۱۱۳ را از میان ۱۳۸ کشور به ایران داده است. در سال ۲۰۱۶ مجموع تعداد دانشجویان بالغ بر ۴/۳ میلیون نفر بود که ۴۶/۱ درصد از آنها دانشجویان دختر بودند. تقریباً ۵۴/۱ درصد از این تعداد در دانشگاه‌های دولتی و ۴۵/۹ درصد در دانشگاه‌های خصوصی ثبت‌نام شده بودند.

سیاست آموزشی / تحقیق و توسعه: ۴

بودجه وزارت آموزش و پرورش در شش سال گذشته به طور مداوم کاهش یافته و در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ به کمتر از ۱۰ درصد کل بودجه کشور رسید. روحانی در پیش‌نویس بودجه خود برای سال پیش روی ۱۳۹۶ (حدوداً معادل ۲۰۱۶ میلادی)، ۱۱/۵ درصد از بودجه کشور را برای امور آموزشی تدارک دید.

حداقل ۲۶۴۰ دانشگاه در ایران وجود دارد، اما کیفیت تحقیق و آموزش به شدت دچار کمبود است. به طور ویژه، «دانشگاه‌های آزاد اسلامی» به آموزش نامناسب شهرت دارند. علاوه بر عدم کفایت، عامل اصلی این وضعیت تمایل مسئولان سیاسی ایران برای عمل کردن طبق انگیزه‌های ایدئولوژیکی به جای عقلانیت و تخصص فنی است. فارغ‌التحصیلان دانشگاهی با نرخ بیکاری ۴۳ درصد گروهی هستند که بیشترین ضربه را از مشکلات مربوط به یافتن شغل متحمل شده‌اند.

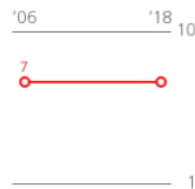

حکومت

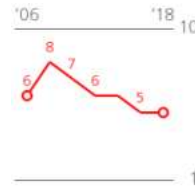
بخش اول - سطح دشواری

ایران جایگاه چهارم را در خصوص ذخایر تأییدشده نفت جهان با ۱۱ درصد دارا بوده و از لحاظ منابع گاز طبیعی نیز بعد از روسیه مقام دوم را داراست. این موضوع بدون شک ایران را به یک ابرقدرت در زمینه انرژی بدل می‌کند که با سرمایه انسانی بالقوه و بالا تقویت شده است. با این وجود، ایران از پتانسیل خود استفاده نمی‌کند که علت آن تعصبات شدید دینی است که از پیاده‌سازی طرح‌های حرفه‌ای جلوگیری به عمل می‌آورد. دولت اصلاح‌طلب و عملگرای روحانی به دفعات با موانع ایجادشده توسط ملازمان آیت‌الله خامنه‌ای و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مواجه شده است. کل بنیان ایدئولوژیکی و دینی جمهوری اسلامی، محدودیت‌های اصلی ایران در این خصوص به شمار می‌روند.

سنت‌های جامعه مدنی: ۷

محدودیت‌های ساختاری: ۵

تحریم‌های اعمال شده از سال ۱۹۷۹ خسارت‌های سنگینی را برای اقتصاد به بار آورد، و ایران نتوانسته است در بخش نفت و گاز خود سرمایه‌گذاری نماید. به گفته وزارت نفت، صنعت نفت ایران به تنهایی به ۱۸۰ میلیارد دلار سرمایه خارجی طی دهه پیش رو نیاز خواهد داشت.

بحران ایران یک ماهیت ساختاری داشته و توسط مشکلات خارجی تشدید شده است. رابطه ایران با همسایگان عرب خود، به‌ویژه با رقیب بزرگش یعنی عربستان سعودی بدتر شده است. از زمانی که ایران به مداخله خود در جنگ سوریه شدت بخشید، محبوبیت این کشور در جهان عرب به شدت کاهش یافت.

شتاب رشد جمعیت به ۱/۲۹ درصد کاهش یافته است، که منجر به هشدار متخصصان در مورد یک جمعیت در حال پیر شدن شده است؛ پدیده‌ای که با افزایش فقر در جامعه ایران همراه می‌شود. کمبود سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی و عمدتاً در مرزهای شرقی، غربی و جنوبی، بسیاری از مردم این نواحی را به سمت فقر سوق داده و آنها را از زیرساخت‌های اولیه محروم کرده است.

جامعه مدنی که در دوران محمود احمدی‌نژاد به طور همه‌جانبه مورد سرکوب قرار گرفت، امید زیادی به انتخاب رئیس‌جمهور روحانی در ۱۴ ژوئن ۲۰۱۳ بسته بود. با این وجود، غیر از چند انتقاد مستقیم و غیرمستقیم نسبت به تناقضات و ناسازگاری‌های موجود، روحانی باعث هیچ‌گونه پیشرفتی نشد. بسیاری از فعالان حقوق بشر تحت بازداشت باقی ماندند.

سازمان‌های مردم نهاد^{۲۸} که در دوره رئیس‌جمهور اصلاح‌طلب محمد خاتمی رونق گرفتند، تحت ریاست‌جمهوری احمدی‌نژاد به تعطیلی کشیده شدند. بسیاری از فعالان [مدنی و سیاسی] به علت فشار و پیگرد قضایی ایران را ترک کردند. با

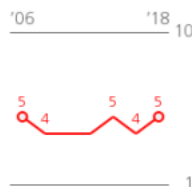

اینکه روحانی از همه ایرانیان در تبعید دعوت کرد که بازگردند و به کشور خود کمک کنند، اما افرادی همچون نازک افشار، مصطفی عزیزی، سراج‌الدین میردامادی، حسین نورانی‌نژاد، ساجده عرب‌سرخ، عبدالحسین هراتی، بهمن دارالشفایی، معصومه قلی‌زاده و کاظم برجسته در میان کسانی هستند که بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ بازداشت شدند. بنابراین، ترس از زندانی شدن که با شکنجه شدید همراه است، مانع از آن می‌شود که ایرانیان در تبعید به وطن خود بازگردند. از آنجا که بسیاری از این فعالان برای سازمان‌های مردم‌نهاد ایرانی کار می‌کردند، شمار زیادی از این سازمان‌ها پرسنل اصلی و توانمند خود را از دست دادند.

وزارت اطلاعات ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی همچنین نسبت به افرادی که تابعیت دوگانه دارند، حساس هستند. در اوت ۲۰۱۶، محمود علوی وزیر اطلاعات اعلام کرد که بیش از ۱ میلیارد دلار برای آزادی ایرانی-آمریکایی‌های زندانی جمع‌آوری شده است. پیش از او، هیچ وزیری قبلاً به گروگان‌گیری بین کشوری و باج‌خواهی برای رسانه‌ها اعتراف نکرده بود. هما هودفر، یک استاد دانشگاه ایرانی-کانادایی که در تابستان ۲۰۱۶ به ایران سفر کرد، دستگیر شد و ۱۱۲ روز را در زندان بدنام اوین در تهران سپری کرد تا سرانجام به علت فشارهای دیپلماتیک از سوی دولت کانادا آزاد شد. بسیاری از افراد دیگر هنوز در بازداشت به سر می‌برند.

انجمن‌های مدنی و اتحادیه‌های بسیاری در جامعه مدنی وجود دارند، اما با مشکلاتی نظیر عدم انسجام و پیوستگی میان خودشان روبرو هستند. گروه‌های ذینفع مانند انجمن معلمان، اتحادیه رانندگان اتوبوس و کارگران معدن در جریان اعتراضات‌شان برای حقوق‌های بیشتر، شرایط کاری بهتر یا علیه فقر، به طرز وحشیانه‌ای مورد ضرب‌وشتم قرار گرفتند. رژیم سعی دارد جامعه مدنی را با انجمن‌ها، اتحادیه‌ها و کانون‌های اسلامی خودش جایگزین نماید.

شدت اختلافات: ۵

در منطقه‌ای که با تعارضات قومی و مذهبی به ویرانی کشیده شده است، رژیم ایران نیز علیه اقلیت‌های مذهبی و قومیتی مانند سنی‌ها، کردها، بهائیان، و بلوچ‌ها تبعیض قائل می‌شود. آنها در زندگی مذهبی خود با اختلال مواجه بوده و از مشاغل مربوط به استخدامات دولتی محروم هستند. از زمانی که کردها در سال ۲۰۱۶ شروع به مبارزه مسلحانه در مرز بین منطقه کردنشین ایران و عراق کرده‌اند، اقدامات جدایی‌طلبانه افزایش یافته است. حتی خصومت شهروندی نسبت به اکثریت‌های مذهبی یا قومی افزایش یافته زیرا آنها با آزار و اذیت رژیم و اتهامات مبنی بر تخطی از ارزش‌ها و هنجارهای اسلامی مواجه هستند.

حزب حیات آزاد کردستان (پژاک)^{۲۹} که در سال ۲۰۰۳ و با هدف استقلال کردهای ایران تأسیس شد، به پادگان‌های مرزی حمله کرده و اقدام به مبارزه نظامی علیه سپاه پاسداران نمود. برخی از مقامات ایران، دولت منطقه‌ای کردستان^{۳۰} در عراق را

29. The Party for Free Life in Kurdistan (PJAK)

30. Kurdistan Regional Government (KRG)

به خاطر حمایت از پژاک و حزب دموکرات کردستان ایران^{۳۱} (که در نیمه دوم سال ۲۰۱۶ مبارزه مسلحانه خود را از سر گرفت) مقصر می‌دانند.

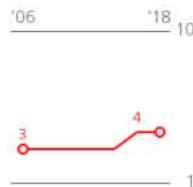
علیرغم جنگ اعلام نشده حکومت علیه شهروندان خود و جنگ در مرزها، جو حاکم بر پایتخت و سایر شهرهای ایران آرام و صلح آمیز است. این موضوع با شمار رو به افزایش افرادی همراه است که در شرایط اقتصادی نامساعد زندگی می‌کنند، که خطر افزایش شکاف‌های اجتماعی را به دنبال دارد.

بخش دوم – عملکرد حکومتی

۱۳- توانایی اداره کشور

افزایش رشد اقتصادی، کاهش نرخ‌های تورم و بیکاری و کاهش تدریجی اتکا به درآمدهای نفتی، اهداف راهبردی اصلی چشم‌انداز ۲۰۲۵ ایران به شمار می‌روند، که پیش‌نویس آن در سال ۱۹۹۹ تنظیم شد، توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام در ۲۰۰۲ مورد ارزیابی قرار گرفت و در سال ۲۰۰۳ به دولت ارائه شد. غیر از بهبود نرخ تورم، این اهداف هنوز و علیرغم برداشته شدن تحریم‌های هسته‌ای محقق نشده‌اند. در طول سال ۱۳۹۴ به تقویم ایران (مارس ۲۰۱۵ تا مارس ۲۰۱۶)، درصد اتکای بودجه این کشور به درآمد نفتی ۳۳/۲ درصد بود، در حالی که پیش‌بینی می‌شود این میزان برای سال ۱۳۹۶ (مارس ۲۰۱۷ تا مارس ۲۰۱۸) به ۳۵/۸ درصد افزایش یابد. با این وجود، رئیس‌جمهور روحانی به‌واسطه برداشته شدن تحریم‌ها و نیز تعدیل سیاست خارجی توانست به اهداف کوتاه‌مدت دست یابد.

اولویت‌بندی: ۴

هیچ یک از برنامه‌های پنج‌ساله ایران از سال ۱۹۸۹ تاکنون به اهداف خود نرسیده‌اند. ششمین برنامه توسعه پنج ساله شامل مارس ۲۰۱۷ تا مارس ۲۰۲۲ می‌شود، اما نمی‌توان انتظار یک نتیجه موفقیت‌آمیز را از آن داشت. عدم تخصص و کارایی در مدیریت دولت و نیز دخالت سرویس‌های امنیتی و مخفی، موانع اصلی در این خصوص محسوب می‌شوند. هرگونه پیشرفت اساسی (برای مثال ایجاد یک اقتصاد بازاری کارآمد) با این موانع مواجه می‌شود.

با وجود مخالفان اصولگرا و محافظه‌کار نزدیک به آیت‌الله خامنه‌ای، روحانی تاکنون فقط در دستیابی به توافق هسته‌ای (برنامه جامع اقدام مشترک یا همان برجام) موفق بوده است و نه در سیاست‌های داخلی.

برجام احتمال جنگ را از میان برداشت. روابط خارجی ایران با غرب و برخی مناطق دیگر جهان (غیر از خاورمیانه) بهبود یافت، تورم به شدت افت کرد و تجارت جهانی گرایش‌های جدیدی را در ایران ایجاد نمود. اینها بی‌تردید دستاوردهای رئیس‌جمهور روحانی بوده‌اند.

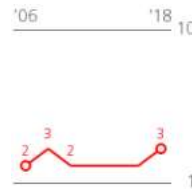

با این وجود فقر نیز به رکوردهای جدیدی رسید، تزییع حقوق مدنی همچنان به قوت خود باقی ماند و فساد ادامه پیدا کرد. روحانی نه تنها در جذب سرمایه‌گذاری خارجی ناموفق بود، بلکه حتی نتوانست موانع بر سر راه سرمایه‌گذاری خارجی را بردارد، و نفوذ سپاه پاسداران نیز به هیچ وجه کاهش نیافته است.

عبرت‌گیری سیاسی: ۴

اجرا: ۳

نخبگان سیاسی هر دو جناح اصلاح‌طلب و اصولگرا که در سال ۱۹۷۹ روی کار آمدند شامل ۳۰۰ تا ۴۰۰ وزیر، معاون وزیر و مقامات عالی‌رتبه می‌شوند که عموماً از جوانی فعالیت سیاسی خود را آغاز کرده‌اند. بسته به اینکه چه کسانی دولت را تشکیل بدهند، منصب‌ها و ادارات به دست آنها تغییر می‌یابند. کابینه روحانی با میانگین سنی ۶۰ سال، پیرترین کابینه بعد از انقلاب ایران محسوب می‌شود. نظر به عدم موفقیت دولت کنونی در دستیابی به وعده‌ها و اهداف، هیچگونه عبرت‌آموزی از اشتباهات و تجربیات پیشین به چشم نمی‌خورد. با اینکه می‌توان نگرش کلی روحانی نسبت به سیاست را نتیجه عبرت گرفتن از دوره احمدی‌نژاد و برای مثال سبک بسیار ستیزه‌جویانه او [احمدی‌نژاد] در سیاست خارجی تجسم کرد، اما مشخص است محافل روحانیون تأثیرگذار و سرویس‌های امنیتی دستخوش این فرآیند یادگیری و عبرت نشده‌اند، همانگونه که لحن خشن و تقریباً مشابه‌شان و توسعه اقدامات نظامی آنها در خارج نشان می‌دهد.

۱۴- کارآیی منابع

در حالی که دولت احمدی‌نژاد از دسترسی به بالاترین درآمدهای از زمان انقلاب اسلامی در سال ۱۹۷۹ برخوردار بود، روحانی با تحریم‌هایی مواجه بود که به سرعت صادرات نفت را در طول دو سال اول ریاست‌جمهوری وی (۲۰۱۳-۲۰۱۵) کاهش دادند. در طول دوره مورد بررسی، این قیمت‌های پایین مانع افزایش حقوق‌ها در طبقات پایین و متوسط مدیران دولتی شد (که ضرورت مبرم داشت)، و از تحقق طرح‌های ساخت‌وساز دولت جلوگیری کرد؛ طرح‌هایی که تنها نصف بودجه آنها در سال ۱۳۹۴ به تقویم ایران (مارس ۲۰۱۵ تا مارس ۲۰۱۶) قابل تأمین بود. یکی از پیامدهای این مسئله این بود که ایرانی‌های بااستعداد و صلاحیت‌دار، کشور را برای تحصیلات عالی و فرصت‌های شغلی و نیز استانداردهای زندگی بهتر، ترک کردند. ایران کماکان یکی از کشورهای صدر جهان در زمینه فرار مغزها به شمار می‌رود. در سال تحصیلی ۲۰۱۶-۲۰۱۵، تعداد ۱۲۲۵۶ ایرانی در دانشگاه‌های آمریکا مشغول به تحصیل بودند که بالاترین تعداد تاکنون محسوب می‌شود.

هماهنگی سیاست‌ها: ۳

استفاده کارآمد از دارایی‌ها: ۴

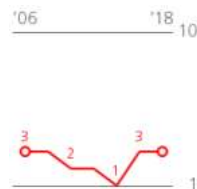
با اینکه کارزار انتخاباتی روحانی در جریان انتخابات علیه فساد شایع در کشور بود، اما قوه قضائیه ایران علاقه‌ای به اتخاذ اقدامات قاطع ندارد زیرا فساد خود این نهاد را تحت تأثیر قرار داده است. حتی صادق آملی لاریجانی، رئیس قوه قضائیه که مستقیماً توسط آیت‌الله خامنه‌ای در سال ۲۰۰۹ منصوب شده است، خود مظنون به ارتکاب فساد بوده است.

بعد از اینکه مجلس با اکثریت اصولگرایان تا اوایل سال ۲۰۱۶ دولت روحانی را محدود می‌کرد، مجلس جدید که در دست اصلاح‌طلبان است حمایت بیشتری از دولت به عمل آورده است؛ با این حال، قوه قضائیه، اصولگرایان محافظه‌کار و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی همچنان جزء رقیبان سرسخت دولت هستند.

محمدجواد ظریف کنترل برنامه‌ها و عملیات‌های نظامی نیروی قدس به فرماندهی سردار قاسم سلیمانی (شاخه‌ای از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که مسئول انجام عملیات در خارج از خاک ایران است) را در دست ندارد. مداخله‌ی رو به افزایش نیروی قدس در کشورهای متعدد خاورمیانه به ویژه سوریه، با تنش‌زدایی از منطقه که توسط روحانی در ابتدای ریاست‌جمهوری وی وعده داده شده بود، در تضاد است. علی جنتی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی تا زمان استعفایش در تاریخ ۱۹ اکتبر ۲۰۱۶، هیچ دسترسی به مقامات و نیروهای محلی که ترجیح می‌دهند به ائمه جمعه توجه کنند، نداشت (ائمه جمعه اکثراً نمایندگان آیت‌الله خامنه‌ای در شهرستان‌ها هستند).

بدین ترتیب، با اینکه اختلافات در داخل دولت تحت ریاست‌جمهوری روحانی در مقایسه با احمدی‌نژاد شدت کمتری دارند، اما مداخلات نهادها و لابی‌های قدرتمند نزدیک به آیت‌الله خامنه‌ای و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، و نیز دخالت دائمی امامان جمعه و نمایندگان آیت‌الله خامنه‌ای در استان‌ها، یک مانع اصلی برای کارآمدی دولت محسوب می‌شود.

سیاست ضدفساد: ۳

فقدان نهادهای نظارتی مستقل و کارآمد، یک قوه قضائیه مستقل یا رسانه‌های مراقبتی قدرتمند فساد را گسترش داده است، و دولت روحانی در برابر این روند، قدرتی ندارد به ویژه از زمانی که اعضای از جناح‌های اصلاح‌طلب و عملگرا در رسوایی‌های مربوط به فساد دخیل بوده‌اند. رسوایی‌ها معمولاً در صورتی که توسط رقبای سیاسی مورد بهره‌برداری قرار گیرند برای مردم علنی می‌شوند اما لزوماً پیامدهای حقوقی به دنبال ندارند. رسوایی بزرگ فساد شورای شهر تهران و شهردار محمدباقر قالیباف در اوت ۲۰۱۶ که به املاک مربوط می‌شد نمونه خوبی است، چرا که هیچ تحقیقاتی در مورد آن صورت نگرفت.

پارتی‌بازی در دولت روحانی نیز ادامه پیدا کرد. اسماعیل سماوی خواهرزاده روحانی به عنوان یکی از مشاوران دفتر ریاست‌جمهوری منصوب شد. یکی دیگر از خواهرزاده‌های روحانی یعنی علی‌اصغر مونسان به عنوان مدیرعامل منطقه آزاد جزیره کیش، که یک مرکز تجاری و گردشگری پرسود است، گماشته شد. حسین فریدون برادر رئیس‌جمهور در مقام دستیار ویژه رئیس‌جمهور منصوب شد و نقش مهمی را در مذاکرات هسته‌ای ایفا کرد. به علاوه، عبدالحسین فریدون که پسرعموی رئیس‌جمهور است به عنوان مدیرکل دفتر وزارت فرهنگ و آموزش عالی منصوب شد. انتصاب علی‌اصغر پیوندی (یکی دیگر از

پسرعموهای رئیس‌جمهور) به مقام ریاست دانشگاه مهم شهید بهشتی نیز مشاجره‌آمیز بود. وزرا نیز در وزارتخانه‌های خود، خویشاوندسالاری خودشان را اعمال می‌کنند.

اقدام حقوقی علیه فساد صرفاً به طور پراکنده و عمدتاً بنا به اقتضای سیاسی صورت می‌گیرد.

۱۵- ایجاد اجماع

اصلاح‌طلبان ایران که نزدیک به حسن روحانی هستند (و قبل از او تحت نظر خاتمی رئیس‌جمهور سابق بودند)، اهداف راهبردی بلندمدت پیشرفت تدریجی به سمت دموکراسی و یک اقتصاد بازاری آزاد را دنبال می‌کنند. روحانی در جریان کارزار انتخاباتی خود در مورد چند مسئله اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کلیدی (که اهداف سیاسی میان‌مدت و بلندمدت او در نظر گرفته می‌شوند) خواستار همه‌پرسی شد. با این وجود، تنها عده کمی از نهادهای محوری ایران طرفدار مفهوم لیبرال دموکراسی مبتنی بر حاکمیت قانون هستند. علیرغم تغییرات در ادارات پس از انتخابات، تصمیمات مربوطه باید مطابق با منافع روحانیون همه‌کاره‌ای باشد که تحت رهبری آیت‌الله خامنه‌ای هستند. بنابراین، اصطلاح «اصلاح‌طلب» می‌بایست در چهارچوب جمهوری اسلامی در نظر گرفته شود. برای اصلاح‌طلبان ایران، اصلاحات برابر است با تعدیل و لیبرال‌سازی تصمیمات داخلی، یک جامعه مدنی آزادتر، آزادی رسانه‌ای و آزادی عقاید. اصلاح‌طلبان ایران بر اساس ارزش‌ها و هنجارهای دموکراتیک عمومی فکر نمی‌کنند. با فوت رفسنجانی در ژانویه ۲۰۱۷، اصلاح‌طلبان مهمترین حامی خود را از دست دادند.

به طور مشابه، چند تن از اصلاح‌طلبان به اصول اقتصاد بازاری اعتقاد دارند اما به علت حق و توهان متعصبانه روحانیون و سرویس‌های مخفی، و نیز شبکه‌های کلپتوکراتیک^{۳۲} در هر دو جناح اصلاح‌طلب و اصولگرا، نمی‌توانند اصلاحات لازم را وضع نمایند.

عاملان ضددموکراتیک ایران یک اقلیت را در کشور تشکیل می‌دهند اما پول، سلاح و پشتیبانی آنها از سوی آیت‌الله خامنه‌ای، آنها را قدرتمند ساخته است. اصولگرایان محافظه‌کار، تندروها، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، شبه‌نظامیان بسیج، نمایندگان و پیروان رهبر (از جمله ائمه جمعه و اکثر روحانیون و مؤسسات و نهادهای مذهبی)، دیدگاه‌های اسلامی را ترویج کرده و مانع سیاست‌های اصلاحی می‌شوند.

اجماع پیرامون اهداف: ۳

هرچند شماری از اعضای شوراهای شهرهای ایران مظنون به فساد هستند، اما اعضای این شوراهای مستقیماً توسط شهروندان به عنوان افراد لیبرال و اصلاح‌طلب انتخاب می‌گردند.

اصلاح‌طلبان اکثریت نسبی را در مجلس در اختیار دارند اما جرأت نمی‌کنند نیروهای ضددموکراتیک را به عقب برانند. آنها می‌خواهند جزء ساختار قدرت باقی بمانند، بنابراین خطر برخورد جدی با نیروهای ضددموکراتیک (که نزدیک به سردمداران نظام هستند) را به جان نمی‌خرند. بدین ترتیب، ساده‌انگارانه است اگر تصور کنیم یک جدایی آشکار و اساسی بین به‌اصطلاح اصلاح‌طلبان و اصولگرایان محافظه‌کار در چهارچوب جمهوری اسلامی وجود دارد.

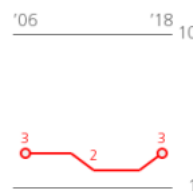
رهبر کشور آیت‌الله علی خامنه‌ای، کشور و جامعه را قطبی‌سازی کرده و شکاف‌ها را حفظ می‌کند. رژیم «نظام»، سیستم برای مدتی طولانی مخالف منافع شهروندانش بوده است. اختلافات عظیم بین نظام و جمعیت ایران در شکوه‌ها و مزاح‌های بیشمار راجع به اشخاص و مقامات مسئول در رسانه‌های اجتماعی آشکار می‌شود. رژیم برای رهبری و مدیریت کشور بی‌کفایت در نظر گرفته می‌شود. دولت نتوانست شکاف بین ثروتمندان و فقرا را کاهش دهد. سبک‌زندگی تجملی آقازاده‌ها (روحانیون و مقامات عالی‌رتبه) و خانواده‌های آنان باعث نارضایتی در میان مردم شده است.

رژیم ایران عامدانه علیه اقلیت‌های مذهبی و قومی مانند سنی‌ها، کردها، بهائیان و بلوچ‌ها، که آزادی دینی آنها محدود بوده و از مشاغل دولتی محروم هستند، تبعیض قائل می‌شود. رژیم از روی عمد دشمنی در میان مردم برمی‌انگیزد، برای مثال در ورزشگاه‌های فوتبال و در جریان مسابقات لیگ قهرمانان آسیا که اقدام به تحریک احساسات ضد اعراب علیه تیم‌های متعلق به کشورهای عرب که در ایران بازی می‌کنند، پرچم‌ها به ویژه در مخالفت با عربستان سعودی، «دشمن محض» ایران، آتش زده می‌شوند. رژیم عبارت «ایران هراسی» (ترس از ایران) را زیاد پخش می‌کند و اعراب را متهم می‌کند که تبلیغ منفی علیه ایران کرده و وجهه ایران را در عرصه بین‌المللی خراب می‌کنند. اتهاماتی مشابه (اگر نگوییم بدتر) علیه اسرائیل ابراز می‌شود.

مدیریت اختلاف / شکاف: ۳

عوامل ضددموکراتیک: ۳

یکی از نمادهای خاطره‌انگیز برای بسیاری از ایرانیان، قدیمی‌ترین (و در زمان ساخت خود در اوایل دهه ۱۹۶۰ بلندترین) برج ۱۷ طبقه تحت عنوان «پلاسکو»، واقع در مرکز پایتخت ایران یعنی تهران به دلیل آتش‌سوزی در ژانویه ۲۰۱۷ فرو ریخت. حبیب القانین سازنده این برج که یک تاجر و رئیس انجمن کلیمیان ایران بود، چند ماه بعد از به ثمر رسیدن انقلاب در فوریه ۱۹۷۹ اعدام شد.

با اینکه روحانی در خارج از کشور بعد از دستیابی به توافق هسته‌ای اعتبار زیادی را کسب کرد، نیاز به اصلاحات داخلی از لحاظ لیبرال‌سازی و تعدیل سیاست‌های اجتماعی و مشارکت در جامعه مدنی همچنان به قوت خود باقی‌ست. پیاده‌سازی واقعی این هدف نامحتمل است زیرا آیت‌الله خامنه‌ای و پیروان او به شدت علیه آن هستند و خود روحانی نیز ظاهراً در خصوص دستیابی به این هدف قاطعیت و اراده لازم را ندارد.

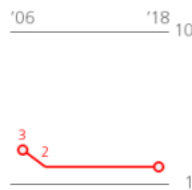

یکی از عوامل کلیدی دولت در سرکوب جامعه مدنی، وزارت اطلاعات (ام.ا.آی) است. در سال ۲۰۰۹ مهدی کروبی رهبر وقت اپوزیسیون یک گزارش جامع را در مورد قساوت‌های وزارت اطلاعات علیه معترضان زندانی مربوط به جنبش سبز منتشر نمود. این قساوت‌های وحشتناک شامل روش‌های شکنجه و حشيانه از قبیل تجاوز جنسی به مردان و زنان می‌شد.

در دوران ریاست جمهوری روحانی نیز وزارت اطلاعات هنوز به شدت در سرکوب جامعه مدنی دخیل است. در اواخر ژانویه ۲۰۱۷، مهدیس میرقوامی ۲۶ ساله بعد از یک محکومیت حبس کوتاه در وزارت اطلاعات در شهر کرمانشاه دست به خودکشی زد. یک ماه قبل از آن، شلیب فرهادی ۲۲ ساله نیز بعد از یک بازداشت کوتاه در زندان، خودکشی کرد.

جامعه مدنی سرکوب شده در سیاست‌گذاری و ایجاد اجماع در کشور نقشی ایفا نمی‌کند. در مه ۲۰۱۶ نرگس محمدی معاون مرکز مدافعان حقوق بشر نامه سرگشاده‌ای به حسن روحانی نوشت که در آن به انتقاد از فشار گسترده بر روی جامعه مدنی و فعالان آن پرداخت. گزارش‌های احمد شهید نماینده ویژه سازمان ملل و فعالان برجسته ایرانی حقوق بشر مانند شیرین عبادی (برنده جایزه صلح نوبل ۲۰۰۳) تأیید می‌کنند که وضعیت حقوق بشر و جامعه مدنی تحت ریاست جمهوری روحانی بهبود قابل ملاحظه‌ای نیافته است. سردمداران سالخورده حکومت، کشور را اداره کرده و با انجمن‌های آزاد و مستقل جامعه مدنی مشورت نمی‌کنند.

مشارکت جامعه مدنی: ۲

نسرین ستوده که یک وکیل ایرانی است به خاطر عضویت در مرکز حفاظت از حقوق بشر ایران در سال ۲۰۱۰ به شش سال زندان به علاوه یازده سال حبس به جرم اقدام علیه امنیت ملی و نیز در اکتبر ۲۰۱۶ به سه سال محرومیت از فعالیت در حرفه خود محکوم شد. محمد علی طاهری از عالمان عرفان کیهانی (موسوم به حلقه) که دکتر جایگزین و رهبر معنوی عرفان (حقیقت معنوی)، بعد از سپری کردن پنج سال اول حبس خود در اوت ۲۰۱۵ به مجازات اعدام محکوم شد. بعد از اقدام به اعتصاب غذا در سپتامبر ۲۰۱۶، زنده بودن او نامعلوم است زیرا اجازه هیچ تماسی با خانواده و حامیان حقوقی وی داده نشده است.

مصالحه: ۳

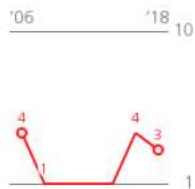
جمهوری اسلامی در طول ۳۸ سال عمر خود نسبت به شهروندان خود با بی‌عدالتی و بی‌کفایتی رفتار نموده است. در عرض چند سال، هزاران زندانی سیاسی در دهه ۱۹۸۰ اعدام شدند. در سال ۲۰۱۵ نیز ایران حدود ۱۰۰۰ نفر و تا اکتبر ۲۰۱۶ دست کم ۲۳۰ نفر را اعدام کرده است. ایران در آمار سرانه اعدام پس از چین رتبه دوم جهان را داراست.

۴۳ نفر از اصلاح‌طلبان رده بالا که سابقاً صاحب مناصب عالی بودند در ژانویه ۲۰۱۷ از مرگ رفسنجانی به عنوان یک فرصت استفاده کرده و خواستار یک به اصلاح آشتی ملی شدند. وزرا و نمایندگان اسبق مجلس (که بعد از سال ۲۰۰۹ برای چند سال زندانی بودند) و نیز رئیس‌جمهور سابق محمد خاتمی در میان آنها قرار داشتند. با این حال، هیچ نشانه‌ای مبنی بر این امر وجود ندارد که سردمداران سیاسی و به ویژه رهبر به دنبال نوعی آشتی با قربانیان باشند. رهبران بازداشتی اپوزیسیون یعنی میرحسین موسوی و مهدی کروبی همچنان در حصر خانگی به سر می‌برند.

۱۶- همکاری بین‌المللی

برجام امیدها نسبت به گشایش سیاسی و اقتصادی بین‌المللی ایران را برانگیخت. تلاش‌های رئیس‌جمهور روحانی احتمال دارد باعث ورود دوباره جمهوری اسلامی به جامعه بین‌المللی شود. چند تن از رهبران سیاسی و اقتصادی عالی‌رتبه اروپایی مانند رئیس‌جمهور اتریش، معاون صدر اعظم آلمان، وزیر خارجه ایتالیا و وزیر خارجه فرانسه به ایران سفر کردند. با این وجود هنوز نتایج ملموسی محقق نشده است.

اعتبار: ۳

به‌کارگیری مؤثر پشتوانه‌ها: ۳

در اکتبر ۲۰۱۶ زمانی که علی طیب‌نیا وزیر اقتصاد ایران با کایل پیترز^{۳۳} معاون بانک جهانی و کریستین لاگارد^{۳۴} رئیس صندوق بین‌المللی پول دیدار کرد، همکاری جدید ایران با مؤسسات برتون وودز^{۳۵} آغاز شد. هر دو مؤسسه از توسعه اقتصاد کلان ایران رضایت داشتند، و به طیب‌نیا وعده داده شد تلاش‌ها برای رفع موانع بین ایران و بانک‌ها و شرکت‌های بین‌المللی آغاز شوند. با این حال، تحریم‌های جداگانه ایالات متحده علیه ایران کماکان موانع بزرگی برای تجارت اقتصادی ایران با جهان به شمار می‌روند. بانک‌ها و شرکت‌ها در صورت تجارت با ایران از تنبیه توسط آمریکا هراس دارند. بنابراین همکاری دو جانبه با بسیاری از کشورها محدود است. با این حال در صورتی که انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۲۰۱۷ پیروزی دیگری را برای روحانی رقم بزند، این موضوع می‌تواند باعث تقویت او در داخل علیه خائنه‌ای جهت تداوم تلاش‌هایش جهت گشایش کشور برای همکاری بین‌المللی شود.

33. Kyle Peters
34. Christine Lagarde
35. Bretton Woods institutions

برای قریب به چهار دهه، غیر قابل اطمینان بودن ایران در خصوص فعالیت‌های هسته‌ای پنهانی به اثبات رسیده است. همچنین، حمایت این کشور از گروه‌های افراطی نظیر حماس و حزب‌الله و نیز رژیم سرکوب‌گر بشار اسد در سوریه، به شدت وجهه ایران را خدشه‌دار نموده است. اگرچه دولت خشن و جنگ‌طلب احمدی‌نژاد کنار رفت و توافق هسته‌ای به ارتقای جایگاه و اعتبار ایران در نظام بین‌الملل کمک کرد، اما جمهوری اسلامی هنوز به طور فعال در منازعات خاورمیانه و به ویژه در سوریه دخالت می‌کند، همچنان با تحریم‌های آمریکا در رابطه با وضعیت حقوق بشر مواجه است، و نیز همکاری نزدیکی با پوتین رئیس‌جمهور روسیه دارد. در ژانویه ۲۰۱۶ سفارتخانه عربستان سعودی در تهران مورد حمله قرار گرفت که باعث خدشه‌دار شدن وجهه و اعتبار ایران در خاورمیانه به ویژه در میان اعراب شد.

دولت روحانی برای شرکای بین‌المللی به ویژه غرب بسیار رضایت‌بخش‌تر از دولت احمدی‌نژاد است. با این وجود، تنها یک سال پس از توافق هسته‌ای توماس دی مایزیر^{۳۶} وزیر امور داخلی آلمان در مورد پیروی کامل ایران از تعهداتش ابراز تردید کرد، و به فعالیت‌های فراوان و گزارش‌شده این کشور در زمینه تکثیر هسته‌ای غیرقانونی اشاره نمود. به نوشته بهروز خسروزاده و مندی لوسن‌هوپ در نشریه «دیپلمات»، حدود ۹۰ مورد اقدام غیرقانونی در بزرگترین ایالت فدرال آلمان یعنی راین-وستفالیای شمالی^{۳۷} جهت دسترسی به تکنولوژی که برای سلاح‌ها و لانچرهای هسته‌ای به کار می‌رود، تشخیص داده شد.

همکاری منطقه‌ای: ۳

در نتیجه توافق هسته‌ای، ایران رفتار مسالمت‌آمیزی در قبال بازیگران بین‌المللی داشت. اما در منطقه خاورمیانه، ایران بین فوریه ۲۰۱۵ و ژانویه ۲۰۱۷ مداخلات خود را به ویژه در سوریه و عراق تشدید نمود. در جنگ داخلی سوریه، بشار اسد بدون حمایت ایرانی‌ها، روس‌ها و حزب‌الله تاکنون سرنگون شده بود. شماری از مقامات افغان در خصوص همکاری احتمالی بین ایران و طالبان اظهار ناراحتی کرده‌اند. تصورات عمومی مبنی بر اینکه ایران از منابع مالی آزادشده بعد از برداشته شدن تحریم‌های هسته‌ای برای پشتیبانی از حزب‌الله و هم‌پیمانان این کشور در سوریه استفاده کرده و نه در راستای رفاه شهروندان خود، درست از آب درآمده‌اند. توافق هسته‌ای عملاً ابقای مداخلات منطقه‌ای ایران را محقق ساخت. او باما به منظور به خطر نیانداختن برجام، با رفتار منطقه‌ای ایران (که توافق به آن مربوط نمی‌شد) مدارا کرد. با این وجود در آوریل ۲۰۱۶ سازمان همکاری اسلامی ایران و حزب‌الله را به علت دخالت‌های‌شان در سوریه، عراق، یمن، و برخی کشورهای دیگر در منطقه مورد سرزنش قرار داد. از زمان ریاست‌جمهوری روحانی، جایگاه ایران در میان کشورهای عرب با انزوای بیشتری همراه بوده است. یک حادثه در جریان زیارت سالانه حج در منا (نزدیک مکه، عربستان سعودی) که به کشته شدن ۷۱۷ نفر (که ۴۰۰ نفر از آنها ایرانی بودند) و زخمی شدن ۸۵۰ نفر در ۲۴ سپتامبر ۲۰۱۵ منجر شد، باعث یک مناقشه و اتهام متقابل بین عربستان سعودی و ایران شد. اوج تنش‌ها حمله به سفارت عربستان در تهران بود، که توسط افراطیون در ژانویه ۲۰۱۶ به آتش کشیده شد.

36. Thomas de Maizière

37. North Rhine-Westphalia

چشم‌انداز راهبردی

برجام مهمترین پیشرفت کلیدی در کل بازه زمانی بین فوریه ۲۰۱۵ و ژانویه ۲۰۱۷ را رقم زد. رئیس‌جمهور روحانی توانست به اهداف کلیدی کوتاه‌مدتی مانند برداشتن تحریم‌های هسته‌ای دست یابد در حالی که هیچ پیشرفت مشهودی به سمت دموکراسی و اقتصاد بازاری آزاد به عنوان اهداف راهبردی بلندمدت به چشم نمی‌خورد. گذشته از اختلافات درونی، آیت‌الله خامنه‌ای و اصلاح‌طلبان هر دو در وفاداری خود به حفظ رژیم سهیم هستند، موضوعی که از رفاه شهروندان مهم‌تر است. سیاست تقیه (فریب، تقلب) از زمان روی کار آمدن آیت‌الله خامنه‌ای یکی از مؤلفه‌های لاینفک جمهوری اسلامی ایران بوده است. افزون بر جناح‌های اصولگرای محافظه‌کار یا اصلاح‌طلب، هیچ گزینه سوم لیبرال، اجتماعی-اقتصادی یا کمونیست دیگری در انتخابات وجود ندارد که وفادار به خامنه‌ای نباشد. تنش‌های بین اصلاح‌طلبان و تندروها بیش از بیست سال است که وجود دارد. هرچند توافق هسته‌ای تهدید جنگ غریب‌الوقوع را مرتفع ساخت و فرصت‌های جدیدی را برای ایران ایجاد نمود، اما فرضیه روزنامه‌نگاران و محققان غربی مبنی بر اینکه ایران به یک تثبیت‌کننده منطقه‌ای به ضرر عربستان سعودی تبدیل خواهد شد، محقق نگشت. برجام تأثیر مثبتی روی رفتار منطقه‌ای ایران نگذاشته است. ایران و حزب‌الله جزء موانع اصلی در فرآیند صلح بین فلسطینیان و اسرائیلی‌ها هستند.

با اینکه روابط با مقامات عالی‌رتبه در غرب به طرز مشهودی بهبود یافت، اما آزمایش تحریک‌آمیز موشک‌های بالیستیک که مدت کوتاهی بعد از برداشته شدن تحریم‌ها انجام شد، و نیز اظهارات جنگ‌طلبانه مداوم افراطیون بلندپایه و مقامات نظامی، بر غیر قابل پیش‌بینی بودن ایران صحنه می‌گذارند.

دونالد ترامپ رئیس‌جمهور ایالات متحده در کارزار انتخاباتی خود وعده داد توافق هسته‌ای را فسخ کند و فشارها بر ایران را از طریق بازرسی‌های تصادفی («هر زمان، هر جا») تقویت نماید که ترس رژیم در زمینه از دست دادن مزایای توافق هسته‌ای و افشای هرگونه فعالیت هسته‌ای پنهانی را افزایش می‌دهد. تحریم‌های شدیدتر نقطه ضعف ایران و حمله نظامی خطر قریب‌الوقوع برای این کشور خواهد بود. اگر ترامپ برجام را لغو کند، سپر محافظ ایران برای ماجراجویی‌های منطقه‌ای از میان خواهد رفت و حلقه‌های قدرت در منطقه دگرگون خواهند شد. این فرض وجود دارد که ترامپ ممکن است برجام را با افزودن شروط بیشتر حفظ نماید. هر اقدام تحریک‌آمیزی در خلیج فارس مانند مانورهای قایق‌های گشت‌زنی ایرانی در نزدیکی کشتی‌های جنگی آمریکا در آب‌های بین‌المللی می‌تواند منجر به یک فاجعه شود.